

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PRÍRODOVEDECKÁ FAKULTA

GEOGRAFIA MESTA ILAVA

VLADIMÍR RONEC

2006

GEOGRAFIA MESTA ILAVA

BAKALÁRSKA PRÁCA

VLADIMÍR RONEC

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

PRÍRODOVEDECKÁ FAKULTA

Katedra humánnej geografie a demogeografie

Študijný odbor: Geografia a verejná správa

Vedúci bakalárskej práce: Doc. RNDr. Pavol Korec, Csc.

BRATISLAVA 2006

ABSTRAKT

RONEC, Vladimír: *Geografia mesta Ilava*. [Bakalárska práca] / Vladimír Ronec – Univerzita Komenského v Bratislave. Prírodovedecká fakulta. Katedra humánnej geografie a demogeografie. – Školiteľ: Doc. RNDr. Pavol Korec, CSc. – Stupeň odbornej kvalifikácie: Bakalár (Bc.). – Bratislava: PRIF UK, 2006. 58 s.

Bakalárska práca sumarizuje základné geografické poznatky o meste Ilava. Podáva ucelený pohľad na mesto, ktoré je síce malé veľkosťou, ale veľké históriou a významom. Obsah práce je rozdelený do šiestich častí. Práca obsahuje 16 tabuliek. Prvá časť skúma aspekty geografickej polohy mesta a jej význam. Druhá časť sumarizuje prírodné pomery Ilavy a jej okolia: geológiu a geomorfológiu, hydrológiu, podnebie, pôdu, flóru, faunu. Táto časť sa zaoberá aj ochranou prírody a krajiny. Tretia časť je venovaná pohľadu do histórie. Opisuje vznik a vývoj mesta. Štvrtá časť sumarizuje poznatky o obyvateľstve a bývaní. Predposledná časť venuje pozornosť základným zložkám ekonomickej bázy mesta: poľnohospodárstvu, priemyslu, doprave, službám, oddychu a rekreácii. Šiesta časť vysvetľuje pojem *Genius loci* vo vzťahu k mestu.

Kľúčové slová: Geografia mesta. Ilava. Geografia. Mesto. Okres. Ilavská kotlina. Považské podolie. Strážovské vrchy. Biele Karpaty. Váh. Geografická poloha. Prírodné pomery. História. Obyvateľstvo. Bývanie. Ekonomická báza. *Genius loci*.

ABSTRACT

RONEC, Vladimír: *Geography of the Ilava town*. [Bachelor thesis] / Vladimír Ronec – Comenius University in Bratislava. Faculty of Natural Sciences. Department of Human Geography and Demogeography. – Educator: Doc. RNDr. Pavol Korec, CSc. – Level of Professional Qualification: Bachelor (B.Sc.). – Bratislava: PRIF UK, 2006. 58 p.

The bachelor thesis summarises basic geographical knowledge about the Ilava town. It presents an integrated view to the town, which in spite of being small in size, is big by its history and significance. Content of the thesis is divided into six parts. It contains 16 charts. The first part studies aspects of geographic position of the town and its meaning. The second part summarises natural terms of Ilava town and its surroundings: geology and geomorphology, hydrology, climate, ground, flora and fauna. This part is also concerned with nature and landscape conservation. The third part is devoted to the history view. It describes creation and development of the town. The fourth part summarises knowledge about people and living. The last but one part pays attention to basic factors of economic base of the town: agriculture, industry, transport, services and relaxation. The sixth part explains the Genius loci term concerning the town.

Keywords: Geography of town. Ilava. Geography. Town. District. Ilavská kotlina. Považské podolie. Strážovské vrchy. Biele Karpaty. Váh. Geographic position. Natural terms. History. Population. Habitation. Economic base. Genius loci.

„Čestne vyhlasujem, že som túto bakalársku prácu napísal samostatne pod odborným vedením vedúceho bakalárskej práce s použitím uvedenej literatúry.“

.....
Vladimír Ronec

Moje poďakovanie za odborné vedenie a cenné rady pri vypracovaní bakalárskej práce patrí Doc. RNDr. Pavlovi Korcovi, CSc. Chcel by som poďakovať aj všetkým, ktorí mi venovali svoj čas alebo mi akýmkoľvek iným spôsobom pomohli pri spracovaní tejto témy.

OBSAH

ÚVOD A METODIKA PRÁCE	8
1 POLOHA	9
2 PRÍRODNÉ POMERY	12
2.1 Geológia a geomorfológia	12
2.2 Hydrológia	14
2.3 Podnebie	17
2.4 Pôda	20
2.5 Flóra	23
2.6 Fauna	25
2.7 Ochrana prírody a krajiny	28
3 VZNIK A VÝVOJ MESTA	29
3.1 Vznik mesta	29
3.2 Historický vývoj mesta do roku 1945	30
3.3 Historický vývoj mesta po roku 1945	34
3.4 Symboly mesta	36
4 OBYVATEĽSTVO A BÝVANIE	38
4.1 Obyvateľstvo	38
4.2 Bývanie	44
5 ZÁKLADNÉ ZLOŽKY EKONOMICKEJ BÁZY MESTA	46
5.1 Poľnohospodárstvo	46
5.2 Priemysel	47
5.3 Doprava	49
5.4 Služby	50
5.5 Oddych a rekreácia	52
6 GENIUS LOCI	54
ZÁVER	56
SUMMARY	57
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	59
PRÍLOHY	63

ZOZNAM TABULIEK

Tab. 1: Triedy čistoty vybraných profilov na Váhu podľa STN 75 7221	15
Tab. 2: Parametre prvej skupiny štyroch kanálových elektrární	16
Tab. 3: Klimatické charakteristiky klimatických oblastí	18
Tab. 4: Priemerné mesačné teploty v °C (Ilava)	19
Tab. 5: Priemerné mesačné zrážky v mm (Ladce)	19
Tab. 6: Smer a sila vetra (Ilavská kotlina; Trenčín)	20
Tab. 7: Vývoj počtu obyvateľov mesta Ilava v rokoch 1869 – 2001	38
Tab. 8: Vývoj počtu obyvateľov mesta Ilava a ich pohyb v rokoch 1991 – 2004	39
Tab. 9: Trvale bývajúce obyvateľstvo podľa pohlavia v roku 2001	40
Tab. 10: Trvale bývajúce obyvateľstvo podľa veku v roku 2001	40
Tab. 11: Trvale bývajúce obyvateľstvo podľa národnosti v roku 2001	41
Tab. 12: Trvale bývajúce obyvateľstvo podľa vzdelania v roku 2001	42
Tab. 13: Trvale bývajúce obyvateľstvo podľa náboženského vyznania v roku 2001	42
Tab. 14: Ekonomicky aktívne obyvateľstvo podľa pohlavia v roku 2001	43
Tab. 15: Ekonomicky aktívne obyvateľstvo mesta Ilava podľa pohlavia a odvetvia hospodárstva v roku 2001	43
Tab. 16: Vývoj bytového fondu mesta Ilava v rokoch 1970 – 2001	45

ÚVOD A METODIKA PRÁCE

Mesto je vďačným objektom geografického výskumu. Predstavuje zložitý dynamický útvar, ktorý dokáže na malej ploche koncentrovať aktivity veľkého počtu obyvateľov. Geografia mesta je jednou z čiastkových analytických disciplín humánnej geografie. Jej prepojenie s inými vedami nám umožňuje analyzovať, vysvetľovať a charakterizovať mnohé sídelné javy.

Na Slovensku je 138 miest a jedným z nich je Ilava, mesto na strednom Považí malé svojou veľkosťou, ale veľké svojou históriou a pevnou pozíciou v štruktúre slovenských miest. Mesto Ilava je hlavnou témou tejto práce, ktorá si dala za cieľ spracovať niekoľko okruhov tém, medzi inými analyzovať geografickú polohu mesta, charakterizovať prírodné podmienky mesta a jeho širšieho zázemia, ukázať základné atribúty mesta, zhodnotiť nové faktory ovplyvňujúce smerovanie mesta, a tak priniesť komplexnú charakteristiku mesta a jeho širšieho zázemia. Popri pohľade do minulosti, chce načrtnúť aj možný vývoj v najbližších rokoch, a to hlavne na základe analýzy charakteristických črt, či daností mesta. Práca nepodáva len holé, suché fakty, ale snaží sa aj vysvetľovať.

Táto práca nechce byť v žiadnom prípade konkurenciou knižného diela Monografia mesta Ilava a ani to z jej zaradenia nevyplýva, môže však byť jej užitočným doplnkom, hlavne v témach analyzujúcich súčasné obdobie, resp. vývoj po roku 1989, keďže spomenuté dielo mapuje vývoj mesta len do roku 1990. Monografia bola mojim hlavným študijným materiálom, z ktorého som načerpal veľa informácií, ďalšiu doplňujúcu a odbornú literatúru uvádzam v prehľade literatúry. Veľkým pomocníkom pri tvorbe práce mi bol Online Atlas krajiny Slovenskej republiky, ako aj výsledky zo Sčítania obyvateľov, domov a bytov 2001. Veľmi si cením aj srdečnosť pracovníkov Mestského úradu v Ilave, ktorí mi ochotne poskytli aktuálne informácie o dianí v meste. Vďaka tomu som mohol prácu obohatiť množstvom prehľadných a aktuálnych tabuliek a grafov.

1 POLOHA

„*Geografická poloha mesta* je vzťah daného mesta ku geografickým javom priestoru, v ktorom mesto leží. Z hľadiska kvality javov, ku ktorým mesto priradujeme, rozoznávame: a) matematicko-geografickú polohu, b) fyzicko-geografickú polohu, c) sociálno-ekonomicko-geografickú polohu.“ (Korec, Galasová, 1994). Geografická poloha sídla skladajúca sa z týchto troch zložiek patrí k základným sídelným charakteristikám, pričom matematicko-geografická poloha je stála, fyzicko-geografická poloha si vzhľadom na pomalý vývoj a zmeny fyzicko-geografických javov zachováva tiež relatívnu stálosť, ale „sociálno-ekonomicko-geografická poloha je tou zložkou, ktorá sa v dôsledku pomerne rýchlych politických, spoločenských a ekonomických zmien v čase mení a spôsobuje, že geografickú polohu sídla hodnotíme ako jav dynamický.“ (Korec, Galasová, 1994). Naproti tomu Slavík (2003) používa namiesto komplexnej charakteristiky sociálno-ekonomicko-geografickej polohy dva pojmy: „humánno-geografická poloha, sídelno-geografická poloha.“ V súvislosti s geografickou polohou sídla, rozlišujeme na základe mierky, resp. veľkosti priestoru *mikropolohu, mezopolohu a makropolohu*.

Matematicko-geografická poloha mesta Ilava je určená súradnicami 48°59'50" severnej geografickej šírky a 18°14'10" východnej geografickej dĺžky. Treba však poznamenať, že uvedené súradnice sa vzťahujú na centrum mesta. Mesto sa rozkladá na ploche približne 24,3 km². Zmienené súradnice nám podávajú obraz o tom, že Ilava leží na severnej pologuli v miernych zemepisných šírkach, kde je vo svetovom meradle najväčšia koncentrácia obyvateľstva i hospodárskych aktivít sveta, pretože práve tieto zemepisné šírky poskytujú dostatok vhodných podmienok (prírodných, aj socioekonomických) pre rozvoj jednotlivých ľudských činností.

Z hľadiska **fyzicko-geografickej makropolohy** mesto Ilava zaujíma vnútrozemskú polohu (tak ako aj celé Slovensko) v rámci európskeho kontinentu, pričom vzdialenosť od najbližších okrajových morí Atlantického oceánu je pomerne značná. V rámci Slovenska zohráva významnú úlohu pásmové pohorie Karpát, pričom katastrom mesta prechádza hranica medzi subprovinciami Vonkajšie

KOREC, P., GALASOVÁ S. Geografická poloha... In *Geografický časopis*. 1994.
SLAVÍK, V. *Geografia sídiel*. 2003.

a Vnútorne Západné Karpaty, resp. hranica medzi oblasťou Slovensko-moravských Karpát a Fatransko-tatranskou oblasťou.

V rámci **fyzicko-geografickej mikropolohy** mesto Ilava zaujíma pozíciu v strede Považského podolia. Má typicky kotlinovú polohu. „Mesto Ilava bolo od nepamäti považované za srdce Ilavskej kotliny.“ (MsÚ Ilava, 2003). Leží uprostred Ilavskej kotliny na ľavej strane Váhu, ktorý tvorí hydrologickú os celej Ilavskej kotliny, na rozsiahlom kuželi Porubského potoka pokrytom sprašovými hlinami, medzi bližšími Strážovskými vrchmi s výbežkom podcelku Trenčianska vrchovina a dominujúcim Vápčom a protiľahlými kamennými bradlami Bielych Karpát so zručaninou kedysi pyšného hradu Vršatec. Historická časť mesta leží na južnej sprašovej terase vo výške 255 m (stred Ilavy), zatiaľ čo časť mesta rozkladajúca sa v povodí rieky Váh pod terasou je len vo výške 243,5 m. Vzhľadom na výškové stupne povrchu Slovenska odvodené od polohy vzhľadom na nadmorskú výšku, mesto leží na nízine, kde „úzke pruhy reliéfu do výšky 300 m n. m. vybiehajú pozdĺž Váhu až k Bytči.“ (Lauko, 2003). Zóny pozdĺž blízkej rieky Váh by sa mohli v budúcnosti stať oblasťami oddychu a rekreácie. Perspektívnym splavením rieky, resp. jej derivačného kanála sa Ilava môže stať súčasťou vnútroštátnej vodnej cesty.

Sociálno-ekonomicko-geografická makropoloha mesta Ilava (a aj Slovenska) je charakterizovaná vnútrozemskou polohou v rámci Európy, resp. konkrétne v jej centrálnom stredoeurópskom priestore. Z hľadiska dopravy však predovšetkým centrálna tranzitná poloha zohráva pre Slovensko významnú úlohu. Tá je dôležitá aj v rámci vnútroregionálnej úrovne Slovenska, čo sa prejavuje vo forme dôležitých cestných a železničných ťahov nadregionálneho medzinárodného významu prechádzajúcich cez naše územie. Významnú úlohu tak z politického, ako aj ekonomického hľadiska zohráva fakt, že Slovensko sa po druhej svetovej vojne stalo súčasťou východného komunistického bloku. Iné poňatie ekonomiky a odlišné politické charaktery zanechalo stopy na tvári Slovenska, ktoré po páde železnej opony zaostávalo za vyspelými krajinami západnej Európy. Preto sa potreba transformačných opatrení (najmä v ekonomickej a sociálnej oblasti) ukázala ako veľmi dôležitá, aby sa Slovensko mohlo priblížiť Európe. S pádom železnej opony a vytvorením samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993 sa musel zmeniť nielen pohľad na polohu Slovenska, ale aj miest na vnútroregionálnej úrovni. Zavŕšením

MsÚ ILAVA. *Mesto Ilava*. 2003.

LAUKO, V. *Fyzická geografia Slovenskej republiky*. 2003.

integračných snáh bolo prijatie Slovenska do Európskej únie v roku 2004, čím sa sociálno-ekonomicko-geografická makropoloha poloha Slovenska a miest opätovne zmenila.

Z hľadiska **sociálno-ekonomicko-geografickej mikropolohy** mesto Ilava tvorí administratívne (i keď nie geografické) centrum rovnomenného okresu, rozprestierajúceho sa v severozápadnej až severovýchodnej časti Trenčianskeho samosprávneho kraja. Severozápadné hranice okresu tvoria zároveň hranicu s Českou republikou. Súčasťou mesta sú aj neďaleko ležiace mestské časti Klobušice a Iliavka. Už sme spomínali polohu Ilavy v Ilavskej kotline, ako aj jej polohu pri rieke Váh. Práve Váh, resp. jeho derivačný kanál môže tvoriť významnú prirodzenú bariéru priestorového rozvoja mesta. Výhodná dopravná poloha mesta by sa kľudne mohla nazvať aj križovatkou stredného Považia. Poloha mesta na priesečníku významných ciest východo-západného (z Ponitria cez Porubskú dolinu cez Váh údolím Tovarského potoka na Moravu) a severo-južného smeru (zo Žiliny do Bratislavy) vytvárala už v minulosti priaznivé podmienky pre rozvoj remeselníctva a obchodu. K posilneniu jej výhodnej polohy na hlavnom cestnom a železničnom ťahu (Bratislava – Žilina) prispelo vybudovanie diaľnice, ktorá prechádza extravilánom mesta. Aj to bol jeden z dôvodov príchodu zahraničných investorov. V neďalekej obci Slávnica sa nachádza malé letisko vhodné na prepravu osôb, materiálu a vyhlídkové lety. Na tomto mieste je vhodné spomenúť vybrané dopravné vzdialenosti. Dopravná vzdialenosť s Trenčínom je 20 km, s Bratislavou 141 km, so Žilinou 57 km a s Košicami 310 km.

2 PRÍRODNÉ POMERY

2.1 Geológia a geomorfológia

Kataster mesta sa nachádza v strede *Ilavskej kotliny*, ktorá v rámci geologickej stavby Európy a Slovenska patrí do horskej podsústavy Karpát, ktoré sú súčasťou Alpsko-himalájskej sústavy a z hľadiska vývoja litosféry patrí do alpíd. Ilavská kotlina však súčasne tvorí hranicu medzi Vonkajšími a Vnútorými Západnými Karpátmi, pričom katastrom mesta prechádza zistený zlom medzi litostratigrafickými jednotkami neogén a mezozoikum Vnútorých Karpát. (Biely, 2004). Kotlina je eróznno-tektonického pôvodu. Vznikla v tektonickej predispozícii eróznou činnosťou Váhu. Utvorila sa v tertóne, ale zaplavená bola až v neogéne (pliocéne).

Geologickú stavbu kotliny budujú druhohtory bradlového pásma veľmi komplikovanej stavby, neogénne a kvartérne sedimenty. Zo štruktúrno-geologického hľadiska ju zaraďujeme do neogénnych kotlín. Neogénne sedimenty (piesky až zlepenice, slienité íly) sú spodnomiocénneho veku, pliocénny pokrov tvorí dominantne hlavnú výplň kotliny. Jedná sa najmä o jazerno-riečne usadeniny, štrky, piesky so šošovkami ílov, dosahujúce mocnosť súvrstvia asi 100 m. Ilavská kotlina (plochá zníženie vytvárajúca dno Považského podolia a predstavujúca výrazný povrchový tektonicko-eróznny útvar, resp. poriečnu roveň kotlinovej plošiny) bola v neogéne zaliata morom, čoho dôkazom sú neogénne štrky, na ktoré sa po ústupe mora usadzovali štrky Váhu. Neogén je prekrytý riečnymi náplavmi Váhu a jeho prítokov.

Pozdĺž toku Váhu je niekoľko stupňov riečnych terás. V Ilavskej kotline sa nachádzajú terasy s povrchom vo výške 5 – 7 m, 12 – 15 m, 20 – 25 m a 60 – 70 m nad Váhom. Na nízke a stredné terasy naniesli potoky zo Strážovských vrchov a z Bielych Karpát náplavové kužele, ktoré boli neskôr zakryté pokrovom spraší a sprašových hĺn, uložených hlavne vo würme.

Nízky a stredný terasový stupeň kvartérnych sedimentov tvorených fluviálnou štrkovo-pieskovou vrstvou, ktorá je prekrytá hrubšou vrstvou hĺn a aj nižšou vrstvou eolických sedimentov spraší (výskyt úrodných polí) a proluviálnych sedimentov tvorených hlinitými až hlinito-piesčitými štrkami, má v doline Váhu z praktického hľadiska najväčší význam. Nízka terasa poskytuje zo svojej 10 – 15 m hrubej

BIELY, A. et al. Geologická stavba. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. 2004.

štrkovej akumulácie kvalitný stavebný materiál a mnoho pitnej vody. Aj stredné terasy umožňujú hĺbením studní získať vodu. „Široký rovný povrch zaujali osady a jadrá miest“ (Lukniš, 1972), a práve tak aj Ilava sa rozprestiera na strednej akumulačnej terase. Z nerastných surovín majú význam spraše a sprašové hliny a štrky aluviálnej nivy Váhu.

Strážovské vrchy patriace do pásma jadrových pohorí, resp. mezozoika Vnútorných Karpát sú v samotnom katastri mesta zastúpené len okrajovo, tvorené tmavosivými ílovitými bridlicami, lunzskými vrstvami pieskovcov, dolomitmi, vápencami a bridlicami. (Biely, 2004).

Podľa *inžinierskogeologickej rajonizácie* je územie mesta zaradené do rajónu kvartérnych sedimentov (F – rajón údolných riečnych náplavov), kombinovaných rajónov (LT – rajón sprašových sedimentov na riečnych terasách) a rajónu predkvartérnych sedimentov (Sk – rajón spevnených sedimentov vcelku). (Hrašna, Klukanová, 2004).

Mesto Ilava má špecifickú polohu na hranici dvoch subprovincií. Preto na základe *geomorfologického členenia SR* (Mazúr, Lukniš, 1980) patrí kataster mesta Ilava do subprovincie Vonkajšie Západné Karpaty, oblasť Slovensko-moravské Karpaty, celok Považské podolie, podcelok Ilavská kotlina a zároveň sa rozkladá aj v subprovincii Vnútorné Západné Karpaty, Fatransko-tatranská oblasť, celok Strážovské vrchy, podcelok Trenčianska vrchovina, časť Teplická vrchovina. Ilavská kotlina je geograficky ohraničená Púchovským a Trenčianskym prielomom Váhu, ťahá sa v smere severovýchod – juhozápad pozdĺž stredného toku Váhu. Na severozápade hraničí s výbežkami bradlového pásma Bielych Karpát, na juhovýchode ju ohraničujú Strážovské vrchy, a tak tvorí prirodzenú hranicu medzi týmito dvoma pohoriami.

Celková rozloha kotliny je viac ako 150 km² a pri dĺžke 30 km je široká len 3 – 5 km. Severozápadná odlesnená časť má prevažne plochý povrch, juhovýchodná časť na západných okrajoch zalesnených Strážovských vrchoch má skôr vrchovinový charakter, celkovo je niva Váhu rovinatá, len na vážskych terasách a podhorí je reliéf mierne zvlnený, preto z hľadiska *relatívnej výškovej členitosti reliéfu* (na základe

LUKNIŠ, M. Reliéf. In LUKNIŠ, M. et al. *Slovensko 2 : Príroda*. 1972.

BIELY, A. et al. Geologická stavba. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. 2004.

HRAŠNA, M., KLUKANOVÁ, A. Inžinierskogeologická rajonizácia. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. 2004.

MAZÚR, E., LUKNIŠ, M.. Geomorfologické jednotky. Mapa 1:500 000. In *Atlas SSR*. 1980.

siete kruhov s polomerom 2 km sa sleduje výškový rozdiel medzi najnižším a najvyšším bodom) hovoríme o rovine (rovinný až nepatrne zvlnený reliéf do 30 m – na nive Váhu a nízkych terasách) a pahorkatine (mierne až stredne zvlnený reliéf, 31 – 100 m), resp. nižšej vrchovine (silne zvlnený až mierne rezaný reliéf, 101 – 180 m – po obvode kotliny). Z hľadiska *geomorfologických pomerov* sa mesto rozkladá na reliéfe rovín a nív, reliéfe pedimentových podvrchovín a pahorkatín a vrchovinovom reliéfe. (Mazúr, Činčura, Kvitkovič, 1980). Ilavská kotlina sa zaraďuje medzi nízko položené kotliny Slovenska (jej nadmorská výška nepresahuje 300 m, na nive Váhu 215 m), čoho dôkazom je už vyššie spomínaná nadmorská výška stredu mesta 255 m n. m.

2.2 Hydrológia

Súčasťou **povrchových tokov** je rieka *Váh*, ktorá tvorí hlavnú hydrologickú os nielen okresu, ale aj celej Ilavskej kotliny. Váh je najväčší slovenský prítok Dunaja. Vzniká sútokom Bieleho Váhu (pramení pod Kriváňom vo Vysokých Tatrách vo výške asi 2 026 m n. m.) a Čierneho Váhu (pramení pod Kráľovou hoľou v Nízkych Tatrách vo výške asi 1 670 m n. m.) pri Kráľovej Lehote (665 m n. m.). Po ústie do Dunaja pri Komárne (106 m n. m.) meria 403 km. Celková plocha povodia je 15 075 km² a podiel hlavného povodia na ploche Slovenska predstavuje 29,1 %. Jeho dlhodobý prietok v Trnenci nad Váhom je 152 m³.s⁻¹. Priemerná ročná teplota vody Váhu je 8,6 °C.

„Pozdĺžny profil Váhu má charakteristický tvar so sklonom zmenšujúcim sa postupne od prameňa k ústiu (v úseku od Žiliny po Piešťany sa pohybuje medzi 2 – 1 ‰).“ (Dzubák, 1982). Pomer odtoku a výparu v hlavnom povodí Váhu predstavuje hodnoty 36 % / 64 %. Priemerný ročný špecifický odtok Váhu za obdobie rokov 1931 – 1980 v oblasti Ilavy predstavuje 5 – 10 l.s⁻¹.km². Váh v Ilavskej kotline zaraďujeme podľa *hydrogeografického typu* (Dub, 1987) do vrchovinno-nízinnej oblasti s dažďovo-snehovým typom režimu odtoku (priemer za roky 1931 – 1980). (Šimo, Zaťko, 2004). Najvyšší stav vody dosahuje v marci a apríli, pričom vysoký stav vody býva i vo februári (z dôvodu topenia sa snehu v nižších polohách aj

MAZÚR, E., ČINČURA, J., KVITKOVIČ, J. Geomorfológia. Mapa 1:500 000. In *Atlas SSR*. 1980.

DZUBÁK, M. Váh. In HAJKO, V. et al. *Encyklopédia Slovenska* : VI. zväzok. 1982.

DUB, O. Hydrogeografické typy oblastí. In LAUKO, V. *Fyzická geografia Slovenskej republiky*. 2003.

ŠIMO, E., ZAŤKO, M. Typy režimu odtoku. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. 2004.

viackrát za zimu). Najmenší odtok dosahuje koncom leta a začiatkom jesene, najčastejšie v septembri. Kvalita vôd Váhu je v najbližších objektoch štátnej pozorovacej siete sledovaná v profiloch Púchov a Trenčín. Vývoj znečistenia dokumentuje tabuľka 1.

Tab. 1: Triedy čistoty vybraných profilov na Váhu podľa STN 75 7221

Profil	Obdobie	Skupina					
		A	B	C	D	E	F
Púchov	1998 – 1999	III	III	III	III	III	V
	1999 – 2000	III	III	III	II	III	IV
	2000 – 2001	IV	II	II	II	III	IV
Trenčín	1998 – 1999	II	III	II	III	III	IV
	1999 – 2000	III	II	II	III	III	IV
	2000 – 2001	III	II	II	III	IV	III

Vysvetlivky:
 Skupina A – ukazovatele kyslíkového režimu Skupina D – biologické ukazovatele
 Skupina B – základné chemické ukazovatele Skupina E – mikrobiologické ukazovatele
 Skupina C – nutrienty Skupina F – mikropolutanty
 I – veľmi čistá, II – čistá, III – znečistená, IV – silne znečistená, V – veľmi silne znečistená

Prameň: SHMÚ 1998 – 2001. In Enviconsult. *Výrobná hala Indupol : zámer*. Žilina : Enviconsult, 2006.

Z pohorí po oboch stranách Váh priberá niekoľko *prítokov*, sprava Bielu vodu odvodňujúcu časť Bielych Karpát a Javorníkov, Lednický potok, Tovarský potok a najväčšiu Vláru s prietokom $3,4 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$, ktorá privádza vody až z moravského územia. Zľava priberá Pružinku, Podhradský potok, Porubský potok a Tepličku. Intravilánom mesta Ilava preteká Podhradský potok, ktorý zľava priberá Porubský potok. Za Ilavou sa vlieva do derivačného kanála Váhu.

„Ilavskú kotlinu determinuje urbárne industriálna krajina, ktorej ústredným motívom je rieka Váh. V časoch Alojza Medňanského, autora poeticky ladenej knihy *Malebná cesta dolu Váhom*, bola to rieka skazonosná, ale plná rýb – dnes je prozaicky usmernená do umeleného betónového koryta a na poháňanie turbín vodných elektrární. Divočenie Váhu, záplavy, zmeny koryta už nehrozia, no o aluviálnych lužných lesoch, síhociach, imundovaných barinách či važinách sa dozvedáme len zo záznamov.“ (Runkovič, Štollmann, 1991).

Kým v minulosti sa energia vody využívala na poháňanie mlynov, či splavovanie dreva, v súčasnej dobe mnohé bočné ramená na Váhu zanikli, vybudovali sa ochranné hrádze a zregulovali sa korytá riek. Pred výstavbou kanála Váh často menil koryto a vytváral štrkové síhote. „Najmä v úseku pod Púchovom

mal Váh osobitný charakter. Údolná niva tu bola 1 – 3 km široká, v jej aluviálnych náplavoch tok počas každej povodne menil smer, šírku i hĺbku koryta a vytváral spleť ramien. V rokoch 1929 – 1930 bol vypracovaný generálny projekt na sústavnú úpravu Váhu a využitie jeho vodnej sily.“ (Dzubák, 1982). V rokoch 1931 – 1951 bol Váh upravený a ohrádzovaný na storočnú vodu. Sústavná korytová úprava na úseku medzi Púchovom a Ilavou si vyžiadala stavbu *laterálneho energetického kanála Púchov – Trenčín* (prvý budovaný na Váhu) so skupinou 4 vodných elektrární a vlastnou nádržou, ktorú tvorí hať pri Dolných Kočkovciach. „Na výstavbu *Vážskej kaskády* mali vplyv viaceré činitele, najmä husté osídlenie, významný priemysel akumulovaný v údolí Váhu a čoraz vyššie nároky na výrobu špičkovej energie.“ (Dzubák, 1982). V rokoch 1932 – 1936 bola na Váhu v Ladcoch vybudovaná prvá vodná elektrárň, do ktorej sa voda viedla prírodným derivačným kanálom z nádrže. Na predĺženom kanáli (v literatúre a mapách sa stretáme s rôznymi názvami: Vážsky, Nosický, Kočkovský kanál) pod elektrárnou v Ladcoch čoskoro vznikli ďalšie elektrárne v Ilave (1940 – 1946), Dubnici n/V (1943 – 1949) a v Trenčíne-Skalke (1952 – 1956). Vznikla tak prvá skupina 4 kanálových elektrární.

Tab. 2: Parametre prvej skupiny štyroch kanálových elektrární

	VE LADCE	VE ILAVA	VE DUBNICA	VE TRENČÍN
Kategória	kanálová	kanálová	kanálová	kanálová
Inštalovaný výkon (v MW)	18,9	15	16,5	16,1
Tok	Váh	Váh	Váh	Váh
Typ turbíny	Kaplan	Kaplan	Kaplan	Kaplan
Prietok m ³ .s ⁻¹	2 × 90	2 × 75	2 × 75	2 × 90
Počet turbo agregátov	2	2	2	2
Rok uvedenia do prevádzky	1936	1946	1949	1956
Priemerná ročná výroba (v GWh)	76	79,4	86,1	83,4

Prameň: Slovenské elektrárne, a. s. *Elektrárne* [online]. <<http://www.seas.sk/elektrarne/>>.

„Najväčšie zásoby **podzemných vôd** sa nachádzajú v kvartérnych uloženinách nížin a kotlín.“ (Lauko, 2003). Tvorí ich predovšetkým štrky a piesky riečnych nív, terás a náplavových kužeľov. Ako už bolo spomínané aj v časti 2.1, pod kvartérnymi sedimentami sa nachádzajú neogénne horniny, v ktorých pieskoch a štrkoch sa vyskytujú podzemné vody neogénnych sedimentov. Kataster mesta Ilava sa rozkladá na hranici dvoch hlavných *hydrogeologických regiónov*: kvartér a neogén Ilavskej kotliny s medzizrnovým určujúcim typom priepustnosti (využiteľné zásoby podzemných vôd predstavujú 5,0 – 9,99 l.s⁻¹.km²) a mezozoikum severozápadnej

DZUBÁK, M. Váh. In HAJKO, V. et al. *Encyklopédia Slovenska* : VI. zväzok. 1982.
LAUKO, V. *Fyzická geografia Slovenskej republiky*. 2003.

časti Strážovských vrchov s krasovým a krasovo-puklinovým určujúcim typom priepustnosti ($1,0 - 1,99 \text{ l.s}^{-1}.\text{km}^2$). (Malík, Švasta, 2004). Kolektor podzemných vôd v tomto území reprezentujú najmä kvartérne fluviálne terasové sedimenty, ktoré vytvárajú zvodnený horizont s voľnou hladinou podzemnej vody. 10 – 15 m hrubá štrková akumulácie nízkej terasy preto poskytuje mnoho pitnej vody. Podiel obyvateľov zásobovaných pitnou vodou z verejných vodovodov predstavuje v okrese Ilava 71 – 80 %. Zásobovanie sa realizuje prostredníctvom dvoch skupinových vodovodov: vodovod Pružina – Dubnica a vodovod Kameničany – Dubnica. V roku 2004 sa z verejných vodovodov v meste spotrebovalo 366 tis. m^3 vody, z toho 171 tis. m^3 pripadá na domácnosti. (ŠÚ SR, 2005). Okres Ilava má dostatok zdrojov vody. Časť jeho územia sa rozprestiera v chránenej vodohospodárskej oblasti Strážovské vrchy (plocha 757 km^2).

Z hľadiska **minerálnych a geotermálnych vôd** predstavuje oblasť Ilavskej kotliny perspektívnu oblasť geotermálnych vôd, s ich hlavným kolektorom v triasových karbonátoch. Iné zdroje minerálnych a geotermálnych vôd nie sú v danom území registrované. (Fendek, 2004).

2.3 Podnebie

Mesto Ilava sa nachádza v *miernom klimatickom pásme* s pravidelným striedaním ročných období. Charakter klímy ovplyvňuje aj fakt, že sa nachádza v prechodnom podnebnom pásme medzi oceánskym a kontinentálnym podnebím. Geografická šírka však nie je jediný ovplyvňujúci faktor. Reliéf diferencuje podnebie prostredníctvom nadmorskej výšky, expozíciou strání voči slnku a voči prevládajúcim vlhkosným vetrom, čo má za následok zmeny teplôt a rozloženia zrážok. Tvary kotlin a dolín tiež ovplyvňujú smery vetra, čo má za následok vznik teplotných inverzií.

Podľa **klimatického členenia** (Lapin, 2004) patrí Ilavská kotlina, resp. dno Považského podolia do *teplej oblasti*, ktorá má ročne viac ako 50 letných dní (Trenčín – 54 dní, Beluša – 56 dní) s maximálnou teplotou vzduchu $25 \text{ }^\circ\text{C}$ a viac s priemernou teplotou v júli $17 \text{ }^\circ\text{C} - 20 \text{ }^\circ\text{C}$. Kataster obce sa nachádza v mierne

MALÍK, P., ŠVASTA, J. Hlavné hydrogeologické regióny. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. 2004.

ŠÚ SR. *Štatistická ročenka SR 2004*. 2005.

FENDEK, M. et al. Zdroje geotermálnych a minerálnych vôd. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. 2004.

LAPIN, M. et al. Klimatické oblasti. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. 2004.

vlhkej podoblasti, okrsok teplý, mierne vlhký s miernou zimou s priemernou teplotou v januári $-1\text{ }^{\circ}\text{C}$ – $-4\text{ }^{\circ}\text{C}$ s dlhším slnečným svitom, ktorý trvá vo vegetačnom období nad 1 500 hodín.

Stráne Strážovských vrchov, do ktorých zasahuje kataster mesta, patria do *mierne teplej oblasti* s počtom menej ako 50 letných dní v roku s priemernou teplotou v júli $16\text{ }^{\circ}\text{C}$ – $18\text{ }^{\circ}\text{C}$. Do záujmového územia zasahuje vlhká podoblasť, vrchovinový, mierne teplý, vlhký okrsok so zrážkovým úhrnom vo vegetačnom období 350 – 500 mm.

Len najvyššie vrcholy najbližších pohorí radíme do *chladnej oblasti* a mierne chladného, veľmi vlhkého okrsku s priemernou júlovou teplotou $12\text{ }^{\circ}\text{C}$ – $16\text{ }^{\circ}\text{C}$.

Tab. 3: Klimatické charakteristiky klimatických oblastí

	Teplá oblasť	Mierne teplá oblasť	Chladná oblasť
Počet letných dní	50 – 70	20 – 50	0 – 30
Počet dní s teplotou $10\text{ }^{\circ}\text{C}$ a viac	160 – 180	120 – 160	0 – 140
Počet mrazových dní	90 – 130	110 – 160	140 – 180
Počet ľadových dní	30 – 40	30 – 50	40 – 80
Priemerná teplota v januári ($^{\circ}\text{C}$)	-1 – -4	-2 – -5	-3 – -8
Priemerná teplota v júli ($^{\circ}\text{C}$)	17 – 20	16 – 18	10 – 16
Priemerná teplota v apríli ($^{\circ}\text{C}$)	7 – 10	6 – 8	0 – 6
Priemerná teplota v októbri ($^{\circ}\text{C}$)	7 – 10	6 – 8	2 – 7
Priemerný počet dní so zrážkami 1 mm a viac	80 – 100	90 – 130	120 – 160
Zrážkový úhrn vo vegetačnom období (mm)	300 – 400	350 – 500	500 – 1 000
Zrážkový úhrn v zimnom období (mm)	200 – 300	200 – 300	300 – 700
Počet dní so snehovou pokrývkou	40 – 70	50 – 100	100 – 200
Počet zamračených dní	120 – 140	120 – 160	120 – 160
Počet jasných dní	40 – 60	40 – 60	30 – 50

Prameň: Školský zemepisný atlas sveta. Harmanec : VKÚ, a. s., 2005. s. 86.

Priemerná ročná teplota v Ilave bola $8,6\text{ }^{\circ}\text{C}$ (príloha A – graf A.1). Najvyššie priemerné mesačné teploty boli zaznamenané v mesiaci júl ($18,9\text{ }^{\circ}\text{C}$). Druhým najteplejším mesiacom je august ($18,0\text{ }^{\circ}\text{C}$). Najchladnejším mesiacom je január s priemernou mesačnou teplotou $-3,0\text{ }^{\circ}\text{C}$. (Korec, 1997). Počet mrazových dní s minimálnou teplotou $-0,1\text{ }^{\circ}\text{C}$ a nižšou je v teplej oblasti do 130 (Trenčín – 107 dní, Beluša – 108 dní), počet ľadových dní, keď teplota po celý deň nevystúpi nad $0\text{ }^{\circ}\text{C}$, je menej ako 40. Počet mrazových dní určuje chladný polrok, naopak teplý polrok sa bližšie charakterizuje počtom letných dní. **Vykurovacie obdobie**, vymedzené poklesom priemernej dennej teploty vonkajšieho vzduchu pod $13\text{ }^{\circ}\text{C}$ vo dvoch dňoch po sebe nasledujúcich do vzostupu priemernej dennej teploty vzduchu nad $13\text{ }^{\circ}\text{C}$ vo

dvoch dňoch po sebe nasledujúcich, v Ilavskej kotline trvá do 240 dní (priemer za roky 1961 – 1990). (Bochníček, Lapin, Soták, 2004).

Tab. 4: Priemerné mesačné teploty v °C (Ilava)

Mesiac	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Teplota	-3,0	-1,1	-3,2	8,9	14,0	17,3	18,9	18,0	14,4	9,0	4,2	-0,2

Prameň: KOREC, P. et al. *Kraje a okresy Slovenska* : Nové administratívne členenie. Bratislava : Q111, 1997. s. 93.

Priemerný ročný úhrn zrážok v Ilavskej kotline bol 642 mm (Ladce), (príloha A – graf A.2). Najvyššie priemerné mesačné úhrny zrážok boli zaznamenané v mesiaci júl (89 mm). Druhým najdaždivejším mesiacom je jún (77 mm). Najmenej zrážok spadne v januári (35 mm). Časť zrážok spadne v zimnom období vo forme snehu, vo všeobecnosti však prevládajú letné zrážky nad zimnými. (Korec, 1997). Vo vegetačnom období spadne v Ilavskej kotline do 400 mm zrážok, v zimnom období zrážkový úhrn predstavuje do 300 mm zrážok. Priemerný počet dní so snehovou pokrývkou v Ilavskej kotline je do 60 (priemer za roky 1961 – 1990), pričom maximum snehovej pokrývky dosahuje 20 – 30 cm. (Faško, Handžák, Šrámková, 2004).

Tab. 5: Priemerné mesačné zrážky v mm (Ladce)

Mesiac	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Zrážky	35	41	36	40	61	77	89	68	46	56	51	42

Prameň: KOREC, P. et al. *Kraje a okresy Slovenska* : Nové administratívne členenie. Bratislava : Q111, 1997. s. 93.

Veterné pomery sú veľmi závislé od reliéfu a premenlivosti počasia. Vietor je vlastne vzdušné prúdenie v prízemnej vrstve ovzdušia, pričom smery vetra sú ovplyvňované smermi dolín a kotlín. **Smer vetra** sa v Ilavskej kotline v priebehu roka približuje k hodnotám uvedeným v tabuľke 6, v ktorej sú aj údaje zo stanice Trenčín (209 m n. m.), ktorá nám zase poskytujú lepší obraz o **sile** (rýchlosti v m.s⁻¹) vetra (príloha A – graf A.3, graf A.4). V päťstupňovej škále zaťaženia územia prízemnými inverziami dosahuje Ilavská kotlina štvrtú hodnotu – priemerne inverzná poloha. (Lapin, Tekušová, 2004).

BOCHNÍČEK, O., LAPIN, M., SOTÁK, Š. Priemerný ročný počet vykurovacích dní, letných a mrazových dní. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. 2004.

KOREC, P. et al. *Kraje a okresy Slovenska* : Nové administratívne členenie. 1997.

FAŠKO, P., HANDŽÁK, Š., ŠRÁMKOVÁ, N. Počet dní so snehovou pokrývkou a jej priemerná výška. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. 2004.

LAPIN, M., TEKUŠOVÁ, M. Rýchlosť a smer vetra a inverznosť územia. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. 2004.

Tab. 6: Smer a sila vetra (Ilavská kotlina; Trenčín)

Vietor	S	SV	V	JV	J	JZ	Z	SZ
Smer (%) – Ilavská kotlina	30	14	2	0	7	9	23	8
Sila (rýchlosť v m.s ⁻¹) – Trenčín (209 m.n. m.)	3,9	3,8	2,6	4,2	3,7	3,4	3,9	4,4

Prameň: RUNKOVIČ, G., ŠTOLLMANN, A. Podnebie. In BAGIN, A., BYSTRICKÝ, V. *Ilava*. Martin : Osveta, 1991. s. 10.

LAPIN, M., TEKUŠOVÁ, M. Rýchlosť a smer vetra a inverznosť územia. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. <<http://www.enviroportal.sk/atlas/online/index.html>>.

Oblačnosť vyjadruje percento pokrytia oblohy oblakmi. Ročná oblačnosť v Ilavskej kotline predstavuje 70 %, počet jasných dní je do 60 ročne, zamračených dní je do 140 za rok. Priemerný ročný počet dní s hmlou je 60 – 85 v dolinách väčších riek. (Mindáš, Škvarenina, 2004).

Trvanie slnečného svitu je 1 800 – 2 000 hodín. V priebehu roka dostane najviac slnečného svitu mesiac júl, najmenej december, v dôsledku zmeny dĺžky dňa a noci v priebehu roka, ale aj v súvislosti s oblačnosťou a reliéfom.

2.4 Pôda

Pôdy Ilavskej kotliny tvoria pestrú mozaiku rôznych typov v priamej závislosti od vlastností podložia, reliéfu a klimatických podmienok, v ktorých sa vyvíjali. Popritom nemožno zabúdať na fakt, že neskoršie vývojové fázy sú značne ovplyvňované faunou i flórou, pričom nemalú, a zväčša negatívnu úlohu zohráva aj človek.

Pôdne druhy určujeme podľa *pôdnej zrnitosti*, pričom berieme do úvahy aj v pôdnej hmote sa vyskytujúci podiel organických látok, skeletu a jemnozeme. Výskyt pôdných druhov úzko súvisí s vlastnosťami materských hornín. Na sledovanom území (Ilavská kotlina, región mesta) sú z pôdných druhov najviac zastúpené *piesčito-hlinité* a *hlinito-piesčité pôdy*. Čiastočné zastúpenie smerom k pohoriam (od hranice Ilavskej kotliny k Strážovským vrchom) má *hlinitá pôda*. (Čurlík, Šály, 2004).

Piesčito-hlinité pôdy sa vyskytujú na niektorých pieskovočoch, neogénnych štrkoch a piesčito-hlinitých aluviálnych náplavoch. Sú to stredne ťažké pôdy s najlepšimi vlastnosťami na obrábanie aj na úrodnosť. Sú primerane prevzdušnené

MINDÁŠ, J., ŠKVARENINA, J. Výskyt hmiel. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. 2004.
 ČURLÍK, J., ŠÁLY, R. Zrnitosť pôdy. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. 2004.

a majú priaznivý vodný režim, ktorý umožňuje rastlinám čerpať živiny z pôdneho roztoku.

Hlinito-piesčité pôdy sa vytvorili predovšetkým na pieskoch a pieskovcoch. Sú to ľahké pôdy, so zlými fyzikálnymi vlastnosťami, ktorých úrodnosť sa zvyšuje hnojením prirodzenými hnojivami, obsahujúcimi humus a organické látky. Sú vzdušné, ľahko nimi preniká voda vyplavujúca potrebné živiny. Sú vysychavé, a preto ich treba zavlažovať. V sledovanom území je ich kamenitosť, resp. štrkovitosť stredne kamenitá/štrkovitá (20 – 50 %).

Hlinité pôdy sa vyskytujú na vyvretých a premenených horninách: žulách, granodioritoch, ryodacitoch, porfyroidoch, niektorých rulách, svoroch, niektorých pieskovcoch, neogénnych štrkoch a piesčito-hlinitých náplavoch. Zaberajú plochy v jadrových a ďalších pohoriach. Preto majú zastúpenie aj na sledovanom území (Strážovské vrchy). Patria k stredno ťažkým pôdam.

Na utváranie **pôdnych typov** a ich vlastností majú vplyv všetky zložky fyzickogeografickej sféry. (Lauko, 2003). Na základe ich vplyvu a zákonitosti priestorového rozmiestnenia rozoznávame *zonálne* a *azonálne typy pôd*. V centrálnej časti Iľavskej kotliny ako aj samotnom intraviláne mesta majú najväčšie zastúpenie *fluvizeme* a *hnedozeme*, menšie zastúpenie majú *luvizeme* a *kambizeme*. *Rendziny* majú dominantné postavenie v pohorí Strážovských vrchov. (Čurlík, Šály, 2004).

Pri *zonálnych typoch pôd* rozlišujeme prejavy predhorskej a výškovej zonálnosti, pričom so stúpajúcou nadmorskou výškou a približovaním sa k pohoriu vzrastá množstvo zrážok a klesá teplota a výpar. To má za následok zmeny vodného režimu pôd, ktorý najvýraznejšie pôsobí pri utváraní pôdnych typov.

Hnedozeme radíme k *periodicky premyvnému režimu pôd*. Pri veľkom výpारे vody v lete sa premývanie na určitý čas zastavuje a premývanie rozpustných solín a živín je slabé. Pri premývaní dochádza k procesu *ilimerizácie* (vyplavovaniu ílových častíc a ich posunu smerom nadol). V tomto type vodného režimu je síce príjem vody vyšší ako spotreba, prevlhčovanie pôdno-horninovej vrstvy však nenastáva pravidelne každý rok, ale len vo vlhších rokoch, spravidla na jar. Materskou horninou hnedozemí sú spraše a sprašové hliny. Patria medzi naše najúrodnejšie pôdy. Na sledovanom území možno nájsť subtyp *hnedozem luvizemná*, ktorá vznikla intenzívnejším procesom ilimerizácie na miestach s vyššími zrážkami.

LAUKO, V. *Fyzická geografia Slovenskej republiky*. 2003.

ČURLÍK, J., ŠÁLY, R. Pôdy. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. 2004.

K zástupcom periodicky premyvnému režimu pôd patria aj *luvizeme* (ilimerizované pôdy). Ich materskou horninou sú sprašové a rôzne svahové hliny. Na sprašových hlinách riečnych terás sa nachádza *luvizem oglejená*.

Kambizeme (hnedé lesné pôdy) vznikli v dôsledku premyvného (permacídneho) vodného režimu pôd. Pôdy s týmto vodným režimom sa nachádzajú na miestach s dostatkom vody zo zrážok s nižšími teplotami obmedzujúcimi výpar. Presakujúca voda v pôdach rozpúšťa rozpustné látky (CaCO_3 , humus, živiny), ktoré sa potom vyzrážajú a hromadia v spodných horizontoch pôdneho profilu. Pôdy s premyvným režimom sú obvykle minerálne chudobné a majú kyslú reakciu. Materskou horninou kambizemí sú pieskovce, terasové i periglaciálne štrkopiesky. Aj napriek premyvnému vodnému režimu, nedochádza pri nich k ilimerizácii, ani k podzolizácii, kvôli množstvu skeletu, ktorý sa rozkladá, pričom sa uvoľňuje veľké množstvo zlúčenín železa, horčíka, vápnika a hliníka. Tieto inaktivujú kyslé humusové látky, stabilizujú humus, a tak bránia ilimerizácii i podzolizácii. Dominantný pedogenetický proces pri vzniku kambizemí je *sialitizácia*, spojená s hnednutím od zlúčenín železa. Jedná sa o vnútro pôdne zvetrávanie minerálov. Kambizem je náš plošne najviac rozšírený pôdny typ. Z hľadiska úrodnosti sa považujú za menej úrodné pôdy. V sledovanom území majú zastúpenie subtypy *kambizem modálna*, *kambizem kultizemná* (na miestach kde sa kambizem dlhšie využíva ako orná pôda) a *kambizem rendzinová* (podmienená výskytom silikátovo-karbonátového substrátu). (Lauko, 2003).

Výskyt *azonálnych typov pôd* je podmienený materskou horninou, prítomnosťou hladiny podzemnej vody neďaleko pod povrchom a záplavami.

Fluvizem (nivná pôda) vznikla na holocénnych aluviálnych sedimentoch Váhu. Predstavuje aluviálny typ pôdy, kde je hladina podzemnej vody blízko povrchu a podmieňujúcim faktorom výskytu tohto typu azonálnych pôd, je práve podzemná a povodňová voda. Pôdotvorným procesom vzniku fluvizeme bolo hlavne hromadenie humusu, prerušované záplavami riek a sedimentáciou povodňového materiálu. V spodnej časti pôdneho profilu možno badať pôsobenie glejového procesu. Úrodnosť fluvizemí sa líši v závislosti od podložia. V Ilavskej kotline sa vyskytujú pozdĺž celého toku rieky Váh. Svoje zastúpenie tu má subtyp *fluvizem kultizemná* (obrábaním zmenená fluvizem modálna), ktorej kultizemný ornicový

horizont siaha do hĺbky 35 cm. *Fluvizem glejová*, rozprestierajúca sa na nivách Váhu a nivách jeho prítokov vzniká nástupom glejového horizontu v hĺbke 50 – 100 cm za prítomnosti vyššej hladiny podzemnej vody.

Výskyt *rendziny* v katastri a okolí mesta sa viaže na mezozoický príkrov jadrového pohoria Strážovské vrchy. Vyskytuje sa na zvetralinách vápencov, dolomitov, slieňov a travertínov. Vďaka prítomnosti karbonátov v ich pôdnom profile dochádza k neutralizácii organických kyselín, takže nedochádza k vnútro pôdnemu zvetrávaniu, ilimerizácii ani podzolizácii a uskutočňuje sa len hromadenie humusu. Úrodnosť rendzín v porovnaní s kambizemami je menšia, kvôli ich plytkosti, skeletnatosti, výsušnosti a jednostranného chemizmu. Zo subtypov stojí za zmienku *rendzina kambizemná* (tvorená z hlbších rendzín s menším obsahom skeletu) a *rendzina sutinová*. (Lauko, 2003).

2.5 Flóra

Oblasť Ilavskej kotliny a priľahlých pohorí spadá v rámci *fytogeografického členenia* (Futák, 1980) do karpatskej floristickej provincie. Oblasť západokarpatskej flóry (*Carpaticum occidentale*) s predkarpatským floristickým obvodom (*Praecarpaticum*) zaberá Strážovské vrchy a beskydský západný floristický obvod (*Beschidikum occidentale*) zaberá časť severozápadných Bielych Karpát. V rámci *fytogeograficko-vegetačného členenia* (Plesník, 2004) sa záujmové územie nachádza v bukovej zóne, konkrétne na rozmedzí kryštálicko-druho hornej a flyšovej oblasti. *Mapa potenciálnej prirodzenej vegetácie* (Maglocký, 2004) zobrazujúca vegetáciu, ktorá by sa vyvinula na určitom mieste za daných klimatických, pôdnych a hydrologických podmienok, keby nebola nijako ovplyvňovaná človekom, ukazuje, že z pôvodných lužných drevín Ilavskej kotliny (tvrdé lužné lesy – jaseňovo-brestovo-dubové lesy a mäkké lužné lesy – vrbovo-topoľové lesy; jaseň úzkolistý – *Fraxinus angustifolia*, brest väzový – *Ulmus laevis*, dub letný – *Quercus robur*, vrba biela – *Salix alba*, topoľ biely – *Populus alba*) sa kvôli odlesneniu zachovali len malé zvyšky. Preto aj dnešný obraz priestorového rozšírenia rastlinstva je na míle

LAUKO, V. *Fyzická geografia Slovenskej republiky*. 2003.

FUTÁK, J. *Fytogeografické členenie*. Mapa 1:1 000 000. In *Atlas SSR*. 1980.

PLESNÍK, P. *Fytogeograficko-vegetačné členenie*. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. 2004.

MAGLOCKÝ, Š. *Potenciálna prirodzená vegetácia*. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. 2004.

vzdialený tomu, ktorý by sme mohli pozorovať, keby človek krajinu nepretváral na svoj obraz – lesná vegetácia pokrývajúca takmer celé územie Slovenska. V pohoriach prevládajú bukové lesy (buk lesný – *Fagus sylvatica*), pôvodné jedľovo-bukové lesy zásahmi človeka takmer zmizli. Menšie smrekové a borovicové lesy (smrek obyčajný – *Picea abies*, borovica lesná – *Pinus sylvestris*) pokrývajú vápencové bradlá. Vzácna vŕba rakytová (*Salix caprea*) sa vyskytuje v okolí Strážova. Košecká dubina (Podhradská dolina) v oblasti Strážovských vrchov je známa najsevernejším výskytom duba plstnatého (*Quercus pubescens*) na Považí. Bylinné poschodie má v lesoch rôznorodé a pestré zastúpenie.

Rastlinstvo Bielych Karpát nie je veľmi pestré, na rozdiel od Strážovských vrchov, kde dolomitický a vápencový geologický podklad a severojužný smer pohoria, umožňujúci prienik teplomilných druhov z juhu, podmienili pestrosť rastlinstva tejto oblasti. Aj napriek tomu sa najcennejšie územia z hľadiska bohatosti a pestrosti flóry nachádzajú na oboch stranách Ilavskej kotliny: Strážov, Vápeč, Sokol, Vlčinec a Košecká dubina na ľavej strane a Vršatec, Mikušovské útesy a Čerevený Kameň na pravej strane Váhu.

Rozvoj vegetácie na Strážove nastáva od konca apríla, preto tu v tomto období môžeme obdivovať: nátržník piesočný (*Potentilla arenaria*), soldanelku karpatskú (*Soldanella carpatica*), horec Cluisov (*Gentiana clusii*), kortúzu Matthiolovu (*Cortusa matthioli*), večernicu snežnú (*Hesperis nivea*), vzácny západokarpatský neoendemit horčičník Wittmannov (*Erysimum wittmannii*), klinček peristý (*Dianthus hungaricus*), či viaceré druhy orchideí ako napr. trčník muchonosný (*Ophrys muscifera*) a trčník hmyzonosný (*Ophrys insectifera*). Zo vzácných druhov tráv sa tu vyskytujú: ovsica pestrá (*Helictotrichen vericolor*), trojštet alpínsky (*Trisetum alpestre*), kostrava tatranská (*Festuca tatrae*) a iné.

Vápencová flóra Vápča je známa hojným výskytom ponikleca slovenského (*Pulsatilla slavica*), soldanelky maďarskej (*Soldanella hungarica*), žltohlava európskeho (*Trollius europaeus*) a bodliaka kopcového (*Carduus collinus*) ako karpatskopanónskeho endemitu.

Vrchy Sokol a Vlčinec sú bohaté výskytom ponikleca slovenského (*Pulsatilla slavica*), veternice lesnej (*Anemone silvestris*), a žltohlava európskeho (*Trollius europaeus*).

Strmé vápencové skaly Vršatec a ich prirodzené geologické pokračovanie v podobe Mikušovských útesov a Červeného Kameňa poskytujú vhodné podmienky

pre rast a vývoj teplomilných, horských až vysokohorských rastlín. Z oblasti Vršatca si pozornosť zasluhujú: západokarpatský endemit klinček peristý (*Dianthus hungaricus*), astra alpínska (*Aster alpinus*), iskerník veľkohorský (*Ranunculus oreophilus*), jastriabnik huňatý (*Hieracium villosum*), cesnak žltý (*Allium flavum*). Z okolia Vršatca sa v oblasti Babiiek vyskytuje všivec chochlatý (*Pedicularis comosa*), v oblasti Bieleho vrchu vres obyčajný (*Calluna vulgaris*), v oblasti Drieňovej hory nad Krivoklátom drieň obyčajný (*Cornus mas*) a dub plstnatý (*Quercus pubescens*). Mikušovské útesy sú najsevernejším náleziskom mechúrnik stromovitého (*Colutea arborescens*).

2.6 Fauna

Ilavská kotlina prešla za desaťročia zásadnou zmenou. Z pôvodných lužných porastov sa stali premenené agrocenózy s intenzívnym poľnohospodárskym využitím. Fauna Ilavskej kotliny pretrváva iba v náznakoch, prípadne sa prispôbila zmeneným prírodným podmienkam. Aj napriek faktu, že „oblasť Ilavskej kotliny nie je dosiaľ zo zoologickej stránky dostatočne prebádaná“ (Runkovič, Štollmann, 1991) pokúsime sa priniesť prehľad najrozšírenejších zástupcov fauny tejto oblasti, ako aj príľahlých Strážovských vrchov a Bielych Karpát na druhej strane Váhu, keďže sa primárne nemôžeme sústrediť len na kataster mesta.

Zo **zoologického hľadiska** spadá daná oblasť do paleoarktickej oblasti, resp. do jej eurosibírskej podoblasti. V rámci **terestrického biocyklu** (Jedlička, Kalivodová, 2004) zaberá väčšiu časť územia provincia listnatých lesov a jej podkarpatský úsek. Časť územia Strážovských vrchov spadá do provincie stredoeurópskych pohorí, podprovincie karpatských pohorí, konkrétne do jej západokarpatského úseku. Od pevninského cyklu sa odlišuje **členenie limnického biocyklu** (Hensel, Krno, 2004) vychádzajúce z rozšírenia sladkovodných rýb. Tu daná oblasť spadá do euromediteránnej podoblasti, v rámci ktorej úmorie Čierneho mora patrí do pontokaspickej provincie, podunajského okresu, stredoslovenskej časti.

RUNKOVIČ, G., ŠTOLLMANN, A. Fauna. In BAGIN, A., BYSTRICKÝ, V. *Ilava*. 1991
JEDLIČKA, L., KALIVODOVÁ, E. Zoogeografické členenie : Terestrický biocyklus. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. 2004.
HENSEL, K., KRNO, I. Zoogeografické členenie : Limnický biocyklus. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. 2004.

Živočíšne spoločenstvo lesov je pomerne bohaté na veľké množstvo rozličných druhov zo spoločenstva stavovcov a pestrú skladbu tvoria: mlok obyčajný (*Triturus vulgaris*), salamandra škvrnitá (*Salamandra salamandra*), skokan hnedý (*Rana temporaria*), jašterica obyčajná (*Lacerta agilis*), slepúch krehký (*Anguis fragilis*), vretenica obyčajná (*Vipera berus*), žlna zelená (*Picus viridis*), vlha obyčajná (*Oriolus oriolus*), orešnica perlavá (*Nucifraga caryocatactes*), sýkorka belavá (*Parus cearuleus*), sýkorka uhliarka (*Parus ater*), d'ateľ veľký (*Deandrocopos major*), hýľ obyčajný (*Pyrrhula pyrrhula*), veverica (*Sciurus vulgaris*), plch obyčajný (*Glis glis*). Lesy majú typických zástupcov veľkej zveri. Sú to predovšetkým: jeleň lesný (*cervus elaphus*), srnec hôrny (*Capreolus capreolus*). Vo všetkých chotároch je častý diviak lesný (*Sus scrofia*). „Osobitné postavenie vo faune ilavských hôr získal muflón (*Ovis musimon*), ktorého tu úspešne aklimatizovali v povojnových rokoch.“ (Runkovič, Štollmann, 1991). Z veľkých šeliem treba spomenúť zriedkavejší výskyt rysa ostrovida (*Lynx lynx*) a medveďa hnedého (*Ursus arctos*). Svoje miesto tu má aj mačka divá (*Felix silvestris*) a kuna hôrna (*Martes martes*). V celej oblasti je pomerne početný výskyt líšky obyčajnej (*Vulpes vulpes*). Lesy sú samozrejme domovom aj množstva nižších živočíchov (chrobáky, mravce, červy, motýle).

Živočíšne spoločenstvo polí a lúk zastupuje jarabica poľná (*Perdix perdix*) a introdukovaný bažant poľovný (*Phasianus colchicus*), ktorí majú menšie zastúpenie. Spev škovránka poľného (*Alauda arvensis*) počuť v luhoch, záhradách i parkoch. Typického zástupcu hlodavcov predstavuje zajac poľný (*Lepus europaeus*). Lúky v okolí Váhu sú domovom chrapkáča poľného (*Crex crex*), cíbika chochlatého (*Vanellus vanellus*). Početnú skupinu bezstavovcov predstavujú napr.: bábočka pávooká (*Nymphalis io*), koník čiarkovaný (*Stenobothrus lineatus*), mravec žltý (*Lasius niger*), dažďovka zemná (*Lumbricus terrestris*), svrček poľný (*Gryllus campestris*), pestovateľom zemiakov dobre známa pásavka zemiaková (*Leptinotarsa decemlineata*). Úžitok prinášajú opel'ovače: včela medonosná (*Apis mellifera*) a čmeľ zemný (*Bombus terrestris*).

Spoločenstvo skalných stien a brál sa nachádza v rozličnej nadmorskej výške. Jašterica múrová (*Lacerta muralis*) sa vyskytuje v bralách Vršatca. Slnčné podhoria vyhl'adáva zmijovec hladký (*Coronella austriaca*). Biele Karpaty a Strážovské vrchy sú domovom nášho jediného jedovatého hada vretenice obyčajnej (*Vipera berus*).

V bralách Vršatca a Vápča hniezdi skaliar pestrý (*Monticola saxatilis*), skaly sú útočiskom aj výra skalného (*Bubo bubo*). V horách hniezdi aj sokol myšiar (*Falco tinnunculus*), myšiak hôrny (*Buteo buteo*), jastrab veľký (*Accipiter gentilis*), sova obyčajná (*Strix aluco*) a krkavec čierny (*Corvus corax*). Cicavce tu majú zastúpenie v podobe piskora obyčajného (*Sorex araneus*), piskora malého (*Sorex minutus*) a piskora vrchovského (*Sorex alpinus*). Málo prebádanú skupinu netopierov zastupujú: netopier obyčajný (*Myotis myotis*), večernica pozdna (*Eptesicus serotinus*).

Živočíšne spoločenstvo vôd, močiarov a brehov. Staré riečište Váhu s rýchlejšim tokom a vyšším obsahom kyslíka osídľujú: pstruh dúhový (*Parasalmo gaidnerii irideus*), pstruh potočný (*Salmo trutta morpha fario*), lipeň obyčajný (*Thymallus thymallus*), hlavátka obyčajná (*Hucho hucho*), podustva obyčajná (*Chondrostoma nasus*), hlaváč obyčajný (*Cottus gobio*), čerebl'a obyčajná (*Phoxinus phoxinus*). Zo suchozemských živočíchov možno na brehoch pozorovať zástupcov vtáctva: vodnára obyčajného (*Cinclus cinclus*) a trasochvosta horského (*Motacilla cinerea*), z drobných vodných cicavcov sú to zástupcovia čeľade piskorovitých: dulovnica väčšia (*Neomys fodiens*) a dulovnica menšia (*Neomys anomalus*). Pomalšie toky so štrkovým dnom a menším obsahom kyslíka osídľujú: mrena obyčajná (*Barbus barbus*), jalec obyčajný (*Leuciscus leuciscus*), plž obyčajný (*Cobitis taenia*), karas obyčajný (*Carasius carasius*), čík (*Misgurnus fossilis*) a iné. Svoj domov v najpomalších a najpokojnejších častiach rieky nachádzajú: plotica obyčajná (*Rutilus rutilus*), kapor obyčajný (*Cyprinus carpio*), šťuka obyčajná (*Esox lucius*), zubáč obyčajný (*Lucioperca lucioperca*), hrúz bielo plutvý (*Gobio albipinatus*), belička (*Alburnus alburnus*) a iné. V prechodnom pásme medzi vodou a súšou sa nachádzajú stavovce: kunec žltobruchý (*Bombina variegata*), skokan zelený (*Rana esculenta*), užovka obyčajná (*Natrix natrix*) obľubujúca staré koryto, sem-tam tu zahniezdi aj rybár obyčajný (*Sterna hirundo*), k zriedkavým hniezdičom patrí kačica divá (*Anas platyrhynchos*), vhodné podmienky v starom koryte Váhu nachádza ondatra pižmová (*Ondatra zibethica*) i krysa vodná (*Arvicola terrestris*). Z nižších živočíchov sú charakteristické okrem komárov a múch hlavne vážky, podenky, pošvatky, potočníky a dvojkrídlovce.

Živočíšne spoločenstvo ľudských sídlisk zastupujú: myš domová (*Mus musculus*), potkan obyčajný (*Rattus norvegicus*), vrabec domový (*Paser domesticus*),

hrdlička záhradná (*Streptopelia decaocto*) a drozd čierny (*Turdus merula*). Hniezdiská pri ľudských obydlíach vyhľadávajú: bocian biely (*Ciconia alba*), lastovička obyčajná (*Hirundo rustica*), belorítka obyčajná (*Delichon urbica*), žltouchovost domový (*Phoenicurus ochruros*) a iné. Živočíchy neviažu sa ani na výživu, ani na hniezdenie, ale vyskytujú sa v budovách a ich okolí predstavujú tretiu skupinu zástupcov tohto spoločenstva: ropucha zelená (*Bufo viridis*), jež obyčajný (*Erinaceus europeus*), sýkorka veľká (*Parus major*), stehlík konôpkár (*Carduelis cannabina*), zelenka obyčajná (*Chloris chloris*). Z drobných živočíchov sa tu vyskytuje veľké množstvo druhov obývajúcich aj iné biotopy (škodcovia). Život človeka znepríjemňujú: mucha domáca (*Musca domestica*), komár piskľavý (*Culex pipiens*) a iné.

2.7 Ochrana prírody a krajiny

Aj napriek tomu, že do katastra mesta priamo nezasahujú žiadne chránené územia, považujeme za vhodné spomenúť vzácne prírodné dedičstvo nachádzajúce sa v jeho blízkosti, resp. na území okresu.

V okrese sú **2 chránené krajinné oblasti** – Biele Karpaty a Strážovské vrchy. Centrálna časť Strážovských vrchov je aj chránenou vodohospodárskou oblasťou. Medzi maloplošné chránené územia sa zaraďujú **národné prírodné rezervácie** (Strážov, Vápeč), **prírodné rezervácie** (Vršatské bradlá, Vršatské hradné bralo, Nebrová, Drieňová, Červenokamenské bradlo) a **prírodné pamiatky** (Biely vrch, Brezovská dolina, Dračia studňa, Krivoklátske lúky, Krivoklátska tiesňava, Skalice, Strošovský močiar). V rámci sústavy chránených území členských krajín Európskej únie NATURA 2000 sa Brezovská dolina, Krivoklátske bradlá, Krivoklátske lúky, Nebrová, Vršatské bradlá a Strážovské vrchy stali predmetom ochrany ako *chránené územia európskeho významu*. Dubnické štrkovisko a Strážovské vrchy sú v sústave NATURA 2000 *chránenými vtáčimi územiami*.

3 VZNIK A VÝVOJ MESTA

3.1 Vznik mesta

Stredné Považie, resp. Ilavská kotlina bola vďaka svojej výhodnej polohe pravdepodobne osídlená už v staršej dobe kamennej. Ľahká terénna priechodnosť, blízkosť najstarších ciest, geomorfologické prostredie, či geologické zloženie zohrávali pri jej osídľovaní významnú úlohu. Terasy Váhu ohraničujúce aluviálnu nivu sú miestom najstarších pravekých sídlisk, pretože neboli nikdy ohrozené vodami občas sa rozlievajúcего Váhu. Osídlenie Ilavskej kotliny na sklonku mladšej doby kamennej (eneolit) je reprezentované okruhom tzv. *lengyelskej kultúry*. Ludanicou skupinou lengyelskej kultúry bola osídlená malá jaskyňa na Ilavskej rovní, v literatúre uvádzaná ako jaskynka Pod Pupačkou. (Süle, Süle ml., 2005). Prevažná časť Ilavskej kotliny bola osídlená od mladšej doby bronzovej (1200 – 700 rokov o. n. l.) príslušníkmi severoslovenskej skupiny *lužickej kultúry*, čoho dôkazom je archeologický nález sídliska a popolnicového pohrebiska na území samotnej Ilavy. Vzácnym nálezom bol kadlub na odlievanie nožov. Na rozhraní letopočtu sa v nasledujúcej dobe rímskej (0. – 5. st. n. l.) stávajú obyvateľmi Ilavskej kotliny nositelia, tzv. *púchovskej kultúry*, o čom svedčia nálezy hlinených nádob, železného oštepú a rímskych mincí.

V predveľkomoravskej dobe (5. – 8. st. n. l.) Slovania prenikli cez východokarpatské priesmyky a Moravu do Podunajskej nížiny a postupovali od juhu proti prúdu riek na severozápadné Slovensko. *Územie Ilavy bolo kontinuálne osídlené už od 13. st.*, pričom osídlenie na pravom brehu rieky Váh je písomne doložené už z konca 12. a z prvej polovice 13. st. prostredníctvom obce Pominovec (dnes súčasť obce Sedmerovec) ležiacej bezprostredne oproti Ilave. Pominovec je písomne doložený ako stará osada už v roku 1229. Románsky kostolík bol však už postavený najneskôr v polovici 12. st. Na ľavej strane Váhu máme hodnoverné písomné dôkazy o osadách Klobušice (dnes mestská časť Ilavy) z roku 1229 a Košeca na listine z roku 1272. K rokom 1332 – 1337 je už v Košeci doložená i existencia fary a kostola. Možno teda predpokladať, že Ilava, ležiaca medzi týmito dvoma osadami, bola už v tom čase taktiež osídlená. *Prvú písomnú správu o Ilave* totiž tvorí záznam z registra vyberača pápežských desiatkov z roku 1332, kde sa

SÜLE, P., SÜLE, P. ml. *Encyklopédia miest a obcí Slovenska*. 2005.

spomína fara v Ilave. Jedná sa však len o nepriamy písomný doklad. *Najstaršia známa zachovaná listina*, dotýkajúca sa priamo minulosti Ilavy, bola vydaná v Trenčíne v roku 1339. Listina potvrdzuje mestský charakter osady (mestečka) i s prvými výsadami. V starých historických dokumentoch sa Ilava uvádza ako: Lewe – Lewa – Lewa de circa fluvium Vag (Ilava nad Váhom) – Ilava – Ilava – Ilava. Do roku 1375 bola označovaná ako „villa Lewa“ (dedina Ilava), od roku 1376 už ako „civitas Lewa“ (mesto Ilava). Štatút mesta jej bol priznaný v roku 1966. *Ilava je mesto veľkosťou síce malé, ale veľké svojou bohatou históriou.*

3.2 Historický vývoj mesta do roku 1945

Hospodársky rozkvet Ilavy nastáva začiatkom 15. st., o čom svedčí *právo konania dvoch výročných jarmokov* (na sviatok Všetkých svätých – 1. novembra a na sviatok Nanebovstúpenia Pána) udelené kráľom Žigmundom. Toto právo položilo pevný základ pre postupný *rozvoj cechov*. Do roku 1430 sa Ilava v listinách stále spomína ako mesto (civitas). Rozrastajúce sa mesto však v roku 1431 vyplenili husiti a nakrátko sa tak dostalo do ich rúk. To spôsobilo rozkolísanie právneho postavenia Ilavy a začíname sa stretávať s pomenovaním mestečko (oppidum). Z právneho hľadiska sa tak stala mestom druhej kategórie – mestečkom s čiastočnou správnu a súdnou kompetenciou. Tento stav trval do roku 1526.

Mesto sa postupne vyvíjalo pod hradom, ktorého dejiny siahajú do 12. st. V tom čase bol majetkom rádu templárov. Na začiatku 14. storočia bol vo vlastníctve *Matúša Čáka*. Neskôr patrilo kráľovi, Žigmundovej manželke Barbore, od roku 1438 jej dcére Alžbete. Ilavský hrad bol strediskom Ilavského panstva, ku ktorému patrili Ilava, Beluša, Prejta a od roku 1472 aj Iliavka, Ilavské Mýto, neskôr Podvažie. *Prvá správa o Ilavskom hrade* pochádza z roku 1446, keď Slovensko ovládal Ján Jiskra z Brandýsa. Ilava vtedy patrila *Pongrácovi zo Sv. Mikuláša*, ktorému sa však nepodarilo dostať Ilavu do trvalejšej držby. O rok neskôr sa majiteľom hradu *stal Ján Huňady*, v roku 1460 bol kapitánom hradu *Juraj Hatňanský*. *Blažej Maďar* donáciou od Mateja Korvína v roku 1472 získal celé panstvo Ilavského hradu (Ilavský hrad, Ilavu, Belušu, Prejtu). Ako zemepán (držiteľ) Ilavského hradu a panstva sa v roku 1495 spomína *Štefan Zápoľský*. Aj napriek tomu, že koniec 15. st. môžeme charakterizovať ako obdobie úpadku právneho postavenia Ilavy, mestečko nebolo len poľnohospodárskou obcou, ale jej obyvatelia sa venovali aj remeslu a obchodu.

Čulým remeselníckym mestečkom sa stala v 16. st. Na čele samosprávy boli od tých časov richtári, ktorí dozerali na poriadok, sprostredkovali styk so zemepánom, hospodárili s obecnými peniazmi, vyberali dane a vyplácali účty. Ilava začala zaznamenávať **najväčší rozmach** od roku 1533, kedy sa dostala do držby *Mikuláša a Jána Ostrožičovcov*, ktorí tu založili šľachtickú školu (1560 – 1684) okolo ktorej sa sústreďovalo literárne a kultúrne dianie. V tomto období Ilava dosahovala v oblasti kultúry veľmi vysokú úroveň, ktorú už nikdy nedosiahla, snáď len v dobe bernolákovského hnutia na prelome 18. a 19. st. Z dejateľov celonárodného významu tu pôsobili: spisovateľ *Joachim Kalinka* (v rokoch 1636 – 1671), ktorý tu vytvoril podstatnú časť svojho diela; spisovateľ – jazykovedec *Daniel Krman* (v roku 1684); spisovateľ *Tobiáš Masník* (v roku 1683). V oblasti remeselníctva tu postupne **vzniklo a pracovalo 19 cechov** (cech súkenníkov, klobučníkov, tkáčov, mlynárov, čižmárov, krajčírov, kožušníkov, gombičkárov, mäsiarov a i.) a cechová remeselnícka výroba zohrala v živote mestečka dôležitú úlohu. V roku 1598 mala Ilava 104 domov.

Ilavské panstvo zhabané Ostrožičovcom spravovala komora. V roku 1693 ho kúpil *Siegfried Krištof Breuner* zo Stübingenu, ktorý pôsobil vo funkcii generála a podpredsedu ríšskej dvorskej komory. V dolnej časti Ilavského hradu si zriadil svoje sídlo, hornú časť prerobil na *kláštor trinitárov* (rehoľníci, vykupujúci kresťanov z tureckého zajatia), ktorí si tu v roku 1695 zriadili kaplnku a v rokoch 1701 – 1722 tu pristavali *dvojvežový barokový kostol nad priekopou*, oddeľujúci vnútorný hrad od vonkajšieho. Po Breunerovej smrti prešlo panstvo aj s hradom do rúk *Königseggovcov*, ktorí na Považí vlastnili aj panstvo v Pruskom. Takto ich spravovali Breunerova sestra *Mária Antónia*, vydatá *Königseggová*, neskôr jej syn *Karol Ferdinand*, ktorý prestaval dolný hrad na kaštieľ. Majiteľom Ilavy bol ešte *František Xaver I. gróf Königsegg* a *František Xaver II. Königsegg*, ktorý roku 1805 kúpil zrušený kláštor trinitárov s budovami a záhradou. Roku 1843 prešli obe panstvá do rúk *Gustáva Jozefa*, syna *Františka Xavera II.*, ktorý ich spravoval aj po roku 1848. V roku 1856 štát odkúpil hrad a umiestnil v ňom *trestnicu pre väzňov*. Tomuto účelu slúži dodnes, je v nej Ústav na výkon trestu odňatia slobody a Ústav na výkon väzby.

S existenciou remesiel a cechov spomínaných vyššie súvisí aj ďalší **rozvoj priemyselnej výroby** na konci 18. st. Vtedy *Kristián Gessner* z Klobouk na Morave založil v objektoch bývalého kláštora trinitárov *manufaktúru na výrobu súkna*. Jadro remeselníkov – súkenníkov tvorili prisťahovalci z Moravy, pradiarov *Gessner* získal

z Ilavy a okolia. Súkno dodávala vojenským skladom v Budíne a vo Viedni. Postupne získala monopolné právo na výrobu súkna v okruhu 45 km od Ilavy. Aj napriek sľubnému rozvoju, v roku 1805 už neexistovala.

Varenie piva občanmi prebiehalo podľa Štatútu varenia piva vydaného v roku 1635 a nového prijatého v roku 1721, ktorý nahradil predchádzajúci. Rok 1635 je všeobecne uznávaný za rok založenia **Pivovaru Ilava**. V druhej polovici 19. storočia bol Pivovar Ilava najväčší v Trenčianskej stolici a vyprodukoval ročne 3 000 hl piva. Produkciu zabezpečoval sládek a päť robotníkov.

Na výraznejší rozmach mestečka v 18. a 19. st. oproti koncu 16. st., keď sa začali rozvíjať cechy, malo vplyv aj zrušenie poddanstva. Ilava a celé územie dnešného okresu patrilo od 13. st. do r. 1848 do *Trenčianskej stolice*. V roku 1856 sa Ilava stala **sídlom správneho obvodu Trenčianskej župy**, tzv. slúžnovského úradu. Aj napriek tomu, že v roku 1861 slúžnovský úrad zanikol, k 1. 1. 1872 sa Ilava opäť stala **sídlom slúžnovského úradu** po ich definitívnej úprave. Vďaka tomu sa prestíž mesta pozdvihla pred okolitými obcami a mestečkami. V 19. st. tu bola založená zápalkáreň, tehelňa, pálenica, v roku 1909 bola otvorená filiálka bánovskej banky. V rokoch 1911 – 1938 tu vydával vlastné noviny tlačiar Eckmann. Aj napriek náznakom priemyslu si mesto v roku 1918 stále udržiavalo remeselnícky charakter, resp. Ilava sa vyvíjala ako **remeselnícko-poľnohospodárske mestečko**. Oblasť sociálneho života na konci 19. a začiatku 20. st. môžeme charakterizovať ako začiatok organizovanej sociálnej činnosti a kultúry. V tomto období sa hlási aj nové obdobie techniky, reprezentované výstavbou železnice a zavedením elektrickej energie. Administratívna funkcia mesta sa opätovne posilnila vytvorením **Okresného úradu** v roku 1923 a **vznikom okresu Ilava**. Jeho tvar sa však podstatne líšil od dnešného. Nepatrila mu severozápadná časť za riekou Váh, jeho súčasťou však bolo rozsiahle územie na severovýchode (obce Beluša, Mojtín, Visolaje, Horný Lieskov, Dolný Lieskov, Slopná, Pružina, Podskalie, Gápel).

Obdobie rokov 1918 – 1945 spojené s koncom prvej svetovej vojny, rozpadom Rakúsko-Uhorska a vznikom Československa, tvorí významný historický medzník aj v dejinách Ilavy. Nádeje na lepší život spojené so vznikom republiky sa síce nie vo všetkých oblastiach naplnili, ale demokratický režim a odstránenie feudálnych prežitkov ako aj maďarizačného tlaku otvorilo cestu národnému rozmachu so silným národným povedomím. V oblasti školstva, športu a telovýchovy sa síce dosiahli isté úspechy, ale v oblasti hospodárstva, výstavby a zdravotníctva sa toho so vznikom

republiky veľa nezmenilo, a kvôli chýbajúcim investíciám sa ekonomický rast mestečka zastavil. Aj preto mesto do roku 1945 zostalo aj naďalej poľnohospodársko-remeselníckym mestečkom s málo rozvinutou priemyselnou výrobou. Obyvateľstvo sa zaoberalo remeselnou výrobou, časť pracovala v poľnohospodárstve a priemysle. Tehelňa zamestnávala asi 20 zamestnancov, pivovar v ktorom sa varilo už 14 000 hl piva zamestnával 30 robotníkov, a parná píla zamestnávala 50 robotníkov. **Príčinou hospodárskej stagnácie** mesta bol aj nezáujem jeho predstaviteľov o priemyselný rozvoj, čoho výsledkom boli aj neúspešné rozhovory o výstavbe častí zbrojárskeho komplexu Škodových závodov. Súkromný bytový fond a nové ulice vyrástli na úkor spoločenských, hospodárskych, priemyselných a kultúrnych stavieb, ktorých výstavba absentovala. V roku 1938 sa začala budovať **vodná elektráreň**. Celková kríza mala vplyv aj na vývoj obyvateľstva, zachovanie sociálneho zloženia a sociálnych rozdielov obyvateľstva. Trvalá a vysoká nezamestnanosť bola spôsobená sezónnosťou (závody cez zimu nepracovali, poľnohospodárski robotníci si cez zimu tiež nemohli nájsť prácu). Niektorí svoje hospodárske problémy riešili odchodom na sezónne práce alebo emigráciou. Celkovo mala však robotnícka trieda nevyhovujúce pracovné podmienky a častým javom boli štrajkové boje.

Trestnica sa v tomto období stala súčasťou politického a hospodárskeho života mesta. V prvom období, koncom prvej svetovej vojny, sa dôvodmi uväznenia stávali príčiny politického charakteru. V druhom období, v priebehu 20. a 30. rokov to bola trestnica výlučne pre kriminálne živly. Tretie obdobie, s azda najväčším zásahom do jej celkového charakteru, nastalo v roku 1938 po vyhlásení autonómie Slovenska. V jej priestoroch sa zriadil zaisťovací tábor, ktorý mal charakter politického koncentračného tábora, v ktorom mali byť uväznené osoby za politickú činnosť. „V období rokov 1938 – 1945 bolo v Ilave uväznených minimálne 2 700 osôb.“ (Bystrický, 1991). V neskoršom období, s postupným približovaním sa frontu, ostala väznica prázdna.

BYSTRICKÝ, V. Politické zápasy v rokoch 1918 – 1945. In BAGIN, A., BYSTRICKÝ, V. *Ilava*. 1991

3.3 Historický vývoj mesta po roku 1945

Celé obdobie možno komplexne, aj v rámci kontextu neskorších udalostí po roku 1989, charakterizovať ako obdobie búrlivé a komplikované sprevádzané hľadáním a skúšaním s nádejou na zmenu. Ani jedna z predchádzajúcich etáp nepriniesla so sebou toľko zmien. Začiatky týchto premien sa začali koncom, resp. bezprostredne *po skončení druhej svetovej vojny v roku 1945*.

V roku 1945 sa Ilava stala **okresným mestom**, odlišným však od toho, ktoré existovalo od roku 1923. Znamenalo to vznik Okresného národného výboru, ako nového štátneho orgánu, presun politických štruktúr a verejnej správy. Zodpovednosť a starostlivosť o celý okres v zložitej situácii bola sústredená na jednom mieste. Vtedajší okres mal prakticky dnešnú podobu. Obce na severozápade za riekou Váh mu boli pričlenené, no stratil obce na severovýchode (kapitola 3.2). Správu Ilavy od zástupcov oslobodzujúcich sovietskych a rumunských jednotiek prevzal Miestny národný výbor. Administratívnoprávne záležitosti mestečka mal na starosti *obvodný úrad*, do ktorého obvodu patrila Ilava, Iliavka, Klobušice a Prejta. Svoje sídlo tu mal aj daňový úrad a okresný súd.

Miestne orgány sa v rámci *povojnovej obnovy* sústredili na opravu dopravnej infraštruktúry a zavedenie autobusovej dopravy. Stále sa viedli úvahy o vybudovaní priemyslu v Ilave, keďže ***mestečko nezachytilo prechod od remeselnej malovýroby k industriálnej veľkovýrobe***. Stávajúce prevádzky (pivovar, tehelňa, píla) sa začali pomaly rozvíjať a modernizovať. K slovu sa dostal aj plán obnovy národného hospodárstva, v rámci ktorého sa v roku 1946 dokončila hydroelektrárň, do prevádzky bol uvedený most cez Váh a začala sa výstavba strednej školy.

V politickej oblasti sa v roku 1948 začali prezentovať akčné výbory Národného frontu presadzujúce *politiku KSCĽ*, ktoré robili *politické previerky*. Po uvalení národnej správy boli viaceré ilavské prevádzky znárodnené a súkromné podnikanie bolo zlikvidované. Impulzy na rozvoj odvetví, o ktoré bol záujem, sa vytratili. Obyvateľstvo veľmi citlivo vnímalo rozsiahle politické zmeny. Aj pod ich vplyvom došlo v roku 1949 k zániku zemskeho zriadenia a uzákoneniu krajskeho zriadenia. Ilavský okres sa tak stal súčasťou Žilinského kraja. Toto územnosprávne členenie trvalo do roku 1960, keď sa Ilava stala súčasťou okresu Považská Bystrica, patriaceho do Stredoslovenského kraja. V tomto období sa dominantnou politickou silou v okrese stala KSS, ktorá kládla hlavný dôraz na *industrializáciu krajiny*

a kolektivizáciu, pričom ostatné dlhodobé problémy (zásobovanie obyvateľstva, služby, nízka úroveň bývania) sa zakrývali. **V roku 1966 bol Ilave oficiálne priznaný štatút mesta.** Toto rozhodnutie nemalou mierou prispelo k ďalšej dynamizácii vývinu mesta. **Dňa 1. apríla 1969 sa s Ilavou zlúčili susedné obce Klobošice a Iliavka.** Udalosti roku 1968 a proces narastajúceho záujmu o otázky demokratického života pretrhol 21. august 1968 a násilný zásah štátov Varšavskej zmluvy. Ilava nebola bezprostredne obsadená vojskami, ale v blízkosti mesta bolo sústredené množstvo bojovej techniky. Odpor proti agresii rástol a ďalší vývoj bol poznačený obdobím normalizácie.

V 70. a 80. rokoch dochádza k postupnému úpadku záujmu o verejné a politické veci. Voľby sa stali formálnou záležitosťou, konfrontácia sľubov s reálnou situáciou začala byť únavná. Istý vplyv na verejnú a spoločenskú stagnáciu mala aj skutočnosť, že Ilava už nebola okresným mestom, čoho dôsledkom boli menšie dotácie, obmedzená aktivita len na miestnej, a nie okresnej úrovni, zmena systému riadenia. Aj napriek tomu tu bola snaha riešiť niektoré problémy.

Nárast počtu obyvateľov v 60. – 80. rokoch spôsobil potrebu rozsiahlejšej investičnej výstavby. Práve **bytová výstavba** mala byť prostriedkom na prekonanie stagnácie v rozvoji mesta, ktorá najviac zaujímala obyvateľov Ilavy. V rokoch 1946 – 1970 sa vybudovalo 588 bytov. **Obdobie investičnej výstavby** zahŕňalo aj nemocnicu, sociálne a kultúrne zariadenia, služby. Mestské centrum i staré časti prešli zmenou, námestie sa dočkalo komplexnej úpravy. Vybudovala sa kanalizácia, zmodernizovalo sa verejné osvetlenie, dokončilo sa prepojenie na skupinový vodovod. Mesto sa postupne rozrastalo o nové sídliská a ulice, stará tvár mesta sa menila. Postupne sa rozvíjajúci priemysel neorientujúci sa len na jedno odvetvie ovplyvnil charakter mesta. Celkovo možno povedať, že obdobie po roku 1945 predstavuje vo vývoji mesta veľmi plodnú etapu a vďaka investičným akciám sa tvár mesta výrazne zmenila.

Prelomové obdobie rokov 1989 a 1990 tvorí začiatok ďalšej veľmi významnej etapy ďalšieho vývoja mesta. Pád komunizmu, zánik Východného bloku a prvé slobodné voľby, to sú len niektoré kľúčové slová, ktoré spôsobili, že Ilava, ako aj celé Slovensko, resp. Československo sa odrazu ocitli v úplne inej situácii. Veľké politické a spoločenské premeny umožňovali priblíženie sa vyspelým západoeurópskym krajinám, nielen v politickej a sociálnej, ale aj ekonomickej úrovni. Vízia lepšieho zajtrajšku však bola zatiaľ veľmi vzdialená a k jej dosiahnutiu

bolo potrebné urobiť množstvo nevyhnutných krokov a opatrení. Musel nastúpiť nezvratný proces transformácie, spojený s prechodom na trhovú ekonomiku, čo spôsobilo nemalé problémy s prácou. Hlavnú úlohu už nezohrávalo centrálné riadené hospodárstvo s masívnou industrializáciou, ale do popredia sa dostal vzťah ponuka – dopyt. Začala vznikať vrstva podnikateľov, ktorá nebola viazaná na štát. Mesto vytváralo podmienky pre fungovanie podnikateľských subjektov. Dochádzalo k postupnému zintenzívňovaniu privatizačných procesov odštátňovania štátnych majetkov v prospech jednotlivcov, či zahraničných investorov. *Bytová výstavba* mala stagnujúcu až klesajúcu úroveň a z hľadiska trhovej ekonomiky sa dôležitou stala cena bytov, cena pozemkov, ich atraktivita, ich lokalita. Ich ceny veľmi rýchlo stúpili. *Porevolučné zmeny* so sebou priniesli aj *konkurenčné prostredie*, ktoré sa ešte vystupňovalo príchodom zahraničných spoločností, ktoré utvorili silnú konkurenciu domácim monopolným spoločnostiam. Vznik Slovenskej republiky a jej integračné snahy zavŕšené jej začlenením do Európskej únie zásadným spôsobom zmenili aj polohu Ilavy, ktorá sa tak ocitla vo veľkom bezbariérovom európskom koridore. A tak výhodnú dopravnú polohu mesta ocenili aj viacerí zahraniční investori, ktorí sem nasmerovali svoje investície. Ilava súčasných dní už nie je to poľnohospodársko-remeselnícke mestečko, ale mesto so službovo-priemyselnopôľnohospodárskym charakterom. Neskoršie porevolučné obdobie je pre Ilavu významné aj tým, že si po 36 rokoch opäť posilnila svoju administratívnu funkciu, keď sa po novom územnom a správnom usporiadaní stala *sídlom novovytvoreného okresu Ilava*. Je najmenším okresným mestom.

3.4 Symboly mesta

Erb mesta

Ilava je jedným z mála miest, ktoré od 15. storočia dôsledne zotrvalo na jednej podobe erbu a rešpektuje ju aj v súčasnosti. Aj preto môžeme hovoriť o typickom príklade historického erbu, v ktorom sa uplatňuje typicky mestský symbol – hradby. Farebné zobrazenie: v modrom polokrúhlom štíte sa nachádza strieborné priebežne čiernomurované opevnenie s modrou otvorenou bránou, štyrmi vežami – strednými vyššími s jedným modrým oknom a hore z cimburia vyrastajúcou ihlanovitou, tromi

zlatými guľami ukončenou strechou. (Kartous, Vrteľ, 2001), (príloha B – obrázok B.1).

Pečať mesta

Dôkazy o jej pôvode sú zo začiatku 15. storočia. Objavuje sa na písomnosti šiestich slovenských miest zo dňa 29. 12. 1416. Za mesto Ilava ju podpísal jej richtár, menom Velentinus. Najstaršou zachovanou pamiatkou so symbolom hradieb je odtlačok pečatidla na písomnosti z 23. mája 1588. Malá pečať mala priemer od 27 – 38 mm a pochádza z polovice 17. storočia. Štvorvežové opevnenie mala aj veľká pečať (známe typárium), vyhotovená 4. júna 1655. Je pozoruhodná najmä svojou veľkosťou (57 mm). Súčasná mestská pečať má priemer 37 mm. Je tvorená kruhopisom s nápisom MESTO ILAVA v hornej časti a nápisom PRIMÁTOR v dolnej časti pečate. Pečatné pole je oddelené od kruhopisu, v jeho strede je erb mesta, po bokoch sa nachádzajú dva šesťlupienky (príloha B – obrázok B.2, obrázok – B.3).

Vlajka mesta

Má obdĺžnikový tvar s pomerom strán 2:3 ukončený zástrihom siahajúcim do 1/3 dĺžky vlajky. Je tvorená v poradí odhora bielym, modrým, červeným, modrým a bielym pásom rovnakej šírky. Od zástavy sa odlišuje tým, že na stožiar sa vztyčuje pomocou lanka, kým zástava je pevne spojená so žrdou (príloha B – obrázok B.4).

Štandarda primátora

Má medzi ostatnými symbolmi mesta osobitné postavenie. Je to vlajka primátora, jeden z odznakov jeho úradu. Predstavuje ju modrý štvorec, na ktorom je umiestnený erb bez štítu a bielo-modro-červený lem vychádzajúci bielou farbou z pravého horného rohu štandardy od žrde.

OBYVATEĽSTVO A BÝVANIE

4.1 Obyvateľstvo

Vývoj počtu obyvateľov a jeho súčasný stav je výsledkom prirodzeného a mechanického pohybu. Zovšeobecnene, nielen z pohľadu vývoja Ilavy, možno povedať, že vývoj počtu obyvateľov neprebíhal plynulo. Tabuľka 7 zobrazuje vývoj počtu obyvateľov a indexy rastu od roku 1869, kedy prebehlo prvé riadne sčítanie, až do roku 2001, kedy sa uskutočnilo posledné celoštátne sčítanie (príloha C – graf C.1). Vývoj počtu obyvateľov od druhej polovice 19. st. uvádzame aj preto, že v kapitole 3.3 sme obyvateľstvo spomínali len okrajovo.

Tab. 7: Vývoj počtu obyvateľov mesta Ilava v rokoch 1869 – 2001

Rok	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Počet obyvateľov	2 368	2 307	2 681	2 833	2 938	2 733	2 851	3 162	3 962	4 596	5 188	5 531	5 411
Index rastu (%)	0,0	97,4	116,2	105,7	103,7	93,0	104,3	110,9	125,3	116,0	112,9	106,6	97,8

Prameň: ŠÚ SR. *Štatistický lexikón obcí Slovenskej republiky 1992* : Výsledky SEDB 1991.

Bratislava : ŠÚ SR, ŠEVT, 1994.

ŠÚ SR. *Štatistický lexikón obcí Slovenskej republiky 2002* : Výsledky SODB 2001.

Bratislava : Perfekt, 2003.

Na porovnanie jednotlivých období z hľadiska vývoja počtu obyvateľov sme použili relatívny ukazovateľ *index rastu* (ďalej len IR) udávaný v %, ktorý nám určuje *rastový typ populácie*. Určitý rok sa porovnáva s rokom prechádzajúcim (predchádzajúce obdobie = 100); v tomto prípade sa jednalo väčšinou o desaťročné obdobia, výnimku tvorí obdobie 1930 – 1950, keďže v roku 1940 sa sčítanie v dôsledku vojny nekonalo. Ak sa hodnota IR pohybuje v hraniciach 90 – 110 % hovoríme o *stacionárnom type* populácie, ak je hodnota IR > 110 % jedná sa o *progresívny typ*, ktorého opakom je *regresívny typ* s hodnotou IR < 90 %.

Obdobie do roku 1950 je charakterizované pomalým vývojom počtu obyvateľov (výnimku tvorí obdobie rokov 1880 – 1890 s IR 116,2 %). Svoj vplyv na to mali najmä vojny, s tým súvisiaca celková hospodárska stagnácia mesta a nezamestnanosť. Situácia sa zmenila po roku 1950. Vývoj v *období rokov 1950 – 1991* sa vyznačoval výrazným populačným rastom, pričom v meste dosahoval svoj vrchol v 50. a 60. rokoch (v období 1950 – 1961 dosahoval IR hodnotu 125,3 %, čo bolo najviac za celé sledované obdobie). Pre 60. – 80. roky bola preto charakteristická rozsiahla investičná a bytová výstavba. Aj vďaka týmto aktivitám sa

tvár mesta výrazne zmenila a zatraktívnila. Po roku 1990 nastáva nové obdobie vo vývoji obyvateľstva, poznačené spomalením tempa rastu, ba až jeho zastavením, pod ktoré sa podpísali prudké zníženie výstavby bytov, nezamestnanosť a sociálne neistoty.

Na zaujímavé obdobie vývoja obyvateľstva po roku 1991 sa preto pozrieme bližšie. V tabuľke 8 môžeme detailne pozorovať nielen vývoj počtu obyvateľov (príloha C – graf C.2) v rokoch 1991 – 2004, ale aj prirodzený, migračný a celkový pohyb (príloha C – graf C.3). K 31. 12. 2004 žilo v meste 5 451 obyvateľov. Počtom obyvateľov sa medzi mestami Slovenska zaraďuje až na 112. miesto. Do roku 1996 počet obyvateľov pozvoľna klesal (prirodzený úbytok dopĺňalo migračné saldo). V roku 1997 nastáva mierny vzostup a počet obyvateľov dosahuje stav 5 440 obyvateľov. Obdobie rokov 1998 – 2002 bolo relatívne bez zmeny, počet obyvateľov osciloval okolo hodnoty 5 400. V rokoch 2003 a 2004 badať náznaky stabilizácie a postupný nárastu počtu obyvateľov. Je však nepravdepodobné, že by dosiahla stav podobný tomu v prvej polovici 90. rokov 20. storočia, keďže vývoj prirodzeného pohybu nenaznačuje rozvoj mesta z vlastných zdrojov. Nepriaznivý stav prirodzeného úbytku obyvateľstva kompenzuje migračný pohyb, vďaka čomu si krivky prirodzeného a migračného pohybu vymenili pozície. Počet prisťahovaných obyvateľov od roku 2002 začal stúpať, snáď aj kvôli novej bytovej výstavbe a zahraničným investorom.

Tab. 8: Vývoj počtu obyvateľov mesta Ilava a ich pohyb v rokoch 1991 – 2004

Rok	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Živonarodení	64	64	73	60	54	51	82	40	56	56	50	34	46	42
Zomrelí	72	47	46	59	64	60	59	57	54	56	47	52	48	54
PP/-PÚ	-8	17	27	1	-10	-9	23	-17	2	0	3	-18	-2	-12
Prisťahovalí	81	116	72	108	60	85	105	64	64	67	N	N	N	N
Vysťahovalí	185	113	122	98	76	120	90	79	80	64	N	N	N	N
MP/-MÚ	-104	3	-50	10	-16	-35	15	-15	-16	3	-29	10	19	51
CP/-CÚ	-112	20	-23	11	-26	-44	38	-32	-14	3	-26	-8	17	39
<i>Stav k 31. 12.</i>	<i>5464</i>	<i>5484</i>	<i>5461</i>	<i>5472</i>	<i>5446</i>	<i>5402</i>	<i>5440</i>	<i>5408</i>	<i>5394</i>	<i>5397</i>	<i>5403</i>	<i>5395</i>	<i>5412</i>	<i>5451</i>
Vysvetlivky: PP/-PÚ – prirodzený prírastok/-úbytok; MP/-MÚ – migračný prírastok/-úbytok; CP/-CÚ – celkový prírastok/-úbytok; N – nedostupný údaj;														

Prameň: Krajská správa ŠÚ SR v Trenčíne. *Demografické ukazovatele o okrese Ilava r. 1991 – 2000.* Trenčín : KŠŠÚ SR, 2001. s. 10.

ŠÚ SR. *Štatistická ročenka SR 2003, 2004.* Bratislava : Veda, 2004, 2005.

ŠÚ SR. *Mestská a obecná štatistika* [online]. <<http://www.statistics.sk/>>.

Ilava má **hustotu zaľudnenia** 224 obyvateľov/km². Rovnaké hodnoty dosahovala aj v rokoch 1995 a 1997. Po roku 1991 sa výrazne nemenila

a v rokoch 1999 – 2002 dosahovala hodnotu 222 obyv./km². Ilava má väčšiu hustotu zaľudnenia ako okres (171 obyv./km²), kraj (136 obyv./km²), a je to viac ako priemerná hustota zaľudnenia Slovenska (110 obyv./km²).

Pohlavná štruktúra mesta nie je vôbec prekvapujúca a je prakticky zhodná so Slovenskou republikou. Pri sčítaní obyvateľstva v roku 2001 predstavoval podiel žien 51,7 %. Za posledných 80 rokov sa podiel žien na celkovom počte obyvateľov menil len nepatrne, čo úzko súvisí aj s vekovou štruktúrou, keďže ženy sa vo všeobecnosti dožívajú vyššieho veku ako muži.

Tab. 9: Trvale bývajúce obyvateľstvo podľa pohlavia v roku 2001

	Trvale bývajúce obyvateľstvo			Podiel žien z trvale bývajúceho obyvateľstva (v %)
	spolu	muži	ženy	
Mesto Ilava	5 411	2 612	2 799	51,7
Okres Ilava	62 042	30 436	31 606	50,9
Trenčiansky kraj	605 582	296 123	309 459	51,1
Slovenská republika	5 379 455	2 612 515	2 766 940	51,4

Prameň: Krajská správa ŠÚ SR v Trenčíne. *SODB 2001* Trenčín : KŠŠÚ SR, 2003. ŠÚ SR. *SODB 2001* [online]. <<http://www.statistics.sk/struk/scita.htm>>.

Veková štruktúra je jeden z najdôležitejších ukazovateľov. Z časového hľadiska je základnou črtou vekovej štruktúry obyvateľstva Ilavy jeho starnutie, spôsobené aj znižovaním detskej zložky (0 – 14), čo je však celoslovenský trend. Prevalu staršej zložky vidíme v tabuľke 10 a prílohe D – graf D.1, ktorá zobrazuje tri **základné vekové kategórie**: *predproduktívnu (0 – 14 rokov)*, *produktívnu (muži 15 – 59, ženy 15 – 54)* a *poproduktívnu (muži 60+, ženy 55+)*. Je len prirodzené, že najvyššie zastúpenie má produktívna kategória. Podiel obyvateľov v poproduktívnom a v predproduktívnom veku násobený číslom 100 vyjadruje **index starnutia**. Hodnota väčšia ako 100 značí *regresívne* vekové zloženie obyvateľstva, pri hodnotách menších ako 100 hovoríme o *progresívnom* vekovom zložení.

Tab. 10: Trvale bývajúce obyvateľstvo podľa veku v roku 2001

	Podiel z trvale bývajúceho obyvateľstva vo veku (v %)			Index starnutia
	predproduktívnom (0 – 14)	produktívnom M (15 – 59), Ž (15 – 54)	poproduktívnom M (60+), Ž (55+)	
Mesto Ilava	17,1	65,0	17,8	104,0
Okres Ilava	18,6	64,1	17,0	91,3
Trenčiansky kraj	18,0	62,8	18,8	104,6
Slovenská republika	18,9	62,3	18,0	95,2

Prameň: Krajská správa ŠÚ SR v Trenčíne. *SODB 2001* Trenčín : KŠŠÚ SR, 2003. ŠÚ SR. *SODB 2001* [online]. <<http://www.statistics.sk/struk/scita.htm>>.

Priemerný vek obyvateľov podľa sčítania v roku 2001 je 36,7 roka, u mužov 35,3 a u žien 38 rokov. **Veková pyramída** mesta (príloha E – graf E.1) zobrazuje päťročné vekové skupiny obyvateľstva za rok 2001. Jej zúžená základňa reprezentuje stále sa znižujúci počet narodených detí. Predstavuje regresívny typ vekovej štruktúry.

Národnostná štruktúra je výsledkom historického vývoja. V meste Ilava má dominantné zastúpenie obyvateľstvo slovenskej národnosti. Pri sčítaní v roku 2001 sa k nej prihlásilo až 98,1 % obyvateľov. V porovnaní s údajmi zo sčítania v roku 1991 možno povedať, že národnostná štruktúra obyvateľov mesta sa prakticky nemení. Jedno percento českej národnosti je možno spôsobené blízkosťou českej hranice. Ostatné národnosti z hľadiska počtu obyvateľov nedosahujú ani 1 %. Do tabuľky 11 sme zoradili národnosti ku ktorým sa prihlásil aspoň jeden obyvateľ mesta. Podľa toho sme potom na porovnanie pridali aj údaje za okres, kraj a celú republiku.

Tab. 11: Trvale bývajúce obyvateľstvo podľa národnosti v roku 2001

	Trvale bývajúce obyvateľstvo spolu	v tom národnosť								
		slovenská	maďarská	rómska	česká	moravská	ukrajinská	nemecká	iná	nezistená
Mesto Ilava	5 411	5 310	5	6	46	5	1	2	4	32
<i>Podiel (v %)</i>		98,1	0,1	0,1	0,9	0,1	0,0	0,0	0,1	0,6
Okres Ilava	62 042	60 191	84	109	771	41	22	44	40	695
<i>Podiel (v %)</i>		97,0	0,1	0,2	1,2	0,1	0,0	0,1	0,1	1,1
Trenčiansky kraj	605 582	589 344	1 058	1 547	6 319	370	214	750	369	5 057
<i>Podiel (v %)</i>		97,3	0,2	0,3	1,0	0,1	0,0	0,1	0,1	0,8
Slovenská republika	5 379 455	4 614 854	520 528	89 920	44 620	2 348	10 814	5 405	5 350	54 502
<i>Podiel (v %)</i>		85,8	9,7	1,7	0,8	0,0	0,2	0,1	0,1	1,0

Vysvetlivky: Podiel (v %) z trvale bývajúceho obyvateľstva.

Prameň: Krajská správa ŠÚ SR v Trenčíne. *SODB 2001* Trenčín : KŠŠÚ SR, 2003. ŠÚ SR. *SODB 2001* [online]. <<http://www.statistics.sk/struk/scita.htm>>.

Vzdelanostná štruktúra ukazuje dosiahnutý stupeň vzdelania. Pre lepšiu vypovedaciu schopnosť ju porovnávame so stavom v okrese, kraji a celej republike. Výsledky za rok 2001 sú uvedené v tabuľke 12. Z hodnôt na sledovaných územiach vyplýva, že v Ilave žije najmenej obyvateľov s vysokoškolským vzdelaním.

Náboženská štruktúra obyvateľstva je tiež výsledkom historického vývoja. Slovensko sa vyznačuje vysokým stupňom religiozity, o čom svedčí len 13% podiel ľudí bez vyznania, v Ilave dokonca len 7,9 % (v roku 1991 6,4 %). Rímskokatolícka

cirkev má najsilnejšie zastúpenie na celom Slovensku. Zo sledovaných území uvedených v tabuľke 13 má najväčšie relatívne zastúpenie práve v meste Ilava (87,2 %) a v porovnaní s rokom 1991 zaznamenala viac ako 11% nárast (75,6 %). Náboženská štruktúra obyvateľov mesta je prakticky totožná s náboženskou štruktúrou obyvateľov okresu. V celokrajskom merítku vystupuje mierne do popredia Evanjelická cirkev augsburského vyznania s 9,6% podielom, zatiaľ čo v meste dosahuje niečo nad jedno percento a oproti roku 1991 tiež zaznamenala drobný nárast počtu veriacich (0,9 %).

Tab. 12: Trvale býajúce obyvateľstvo podľa vzdelania v roku 2001

	Podiel z trvale býajúceho obyvateľstva (v %)				
	deti do 16 rokov	základné, bez vzdelania, neuvedené	učňovské bez maturity, stredné bez maturity	stredné s maturitou, vyššie	vysokoškolské
Mesto Ilava	18,15	18,20	25,45	31,57	6,63
Okres Ilava	16,93	16,12	22,53	32,22	12,20
Trenčiansky kraj	19,67	18,71	26,12	27,98	7,52
Slovenská republika	19,07	20,56	26,91	26,51	6,94

Prameň: Krajská správa ŠÚ SR v Trenčíne. *SODB 2001* Trenčín : KŠŠÚ SR, 2003. ŠÚ SR. *SODB 2001* [online]. <<http://www.statistics.sk/struk/scita.htm>>.

Tab. 13: Trvale býajúce obyvateľstvo podľa náboženského vyznania v roku 2001

	Trvale býv. obyv. spolu	v tom náboženské vyznanie/cirkev							
		Rímskokatolícka cirkev	Evanjelická cirkev augs. vyznania	Gréckokatolícka cirkev	Reformovaná kresťanská cirkev	Pravoslávna cirkev	Nábož. spol. Jehovovi svedkovia	nezistené vyznanie/cirkev a iné	bez vyznania
Mesto Ilava	5411	4720	61	4	1	1	3	195	426
<i>Podiel (v %)</i>		87,2	1,1	0,1	0,0	0,0	0,1	3,6	7,9
Okres Ilava	62 042	50 404	1 311	87	34	39	95	2 229	7 843
<i>Podiel (v %)</i>		81,2	2,1	0,1	0,1	0,1	0,2	3,6	12,6
Trenčiansky kraj	605 582	435 246	57 891	1 175	284	478	1 333	21 790	87 385
<i>Podiel (v %)</i>		71,9	9,6	0,2	0,0	0,1	0,2	3,6	14,4
Slovenská republika	5 379	3 708	372	219	109	50	20	200	697
<i>Podiel (v %)</i>	455	120	858	831	735	363	630	610	308
<i>Podiel (v %)</i>		68,9	6,9	4,1	2,0	0,9	0,4	3,7	13,0

Vysvetlivky: Podiel (v %) z trvale býajúceho obyvateľstva.

Prameň: Krajská správa ŠÚ SR v Trenčíne. *SODB 2001* Trenčín : KŠŠÚ SR, 2003. ŠÚ SR. *SODB 2001* [online]. <<http://www.statistics.sk/struk/scita.htm>>.

Štruktúra ekonomickej aktivity obyvateľov (EAO) úzko súvisí s vekovou štruktúrou obyvateľstva, pretože pre ekonomickú aktivitu je najdôležitejšie

obyvateľstvo v produktívnom veku. Podiel ekonomicky aktívnych obyvateľov mesta o niečo málo prevyšuje celoslovenský podiel, kde 53,9 % obyvateľov vyvíjalo niektorý druh ekonomickej aktivity. Treba len pripomenúť, že ekonomická aktivita zahŕňa pracujúcich, osoby na materskej dovolenke, nezamestnaných, pracujúcich dôchodcov, ako aj vypomáhajúcich (napr. v rodinnom podniku).

Tab. 14: Ekonomicky aktívne obyvateľstvo podľa pohlavia v roku 2001

	Trvale bývajúce obyvateľstvo spolu	Ekonomicky aktívne osoby			Podiel ekonomicky aktívnych z trvale bývajúceho obyvateľstva (v %)
		spolu	muži	ženy	
Mesto Ilava	5 411	2 915	1 498	1 417	53,9
Okres Ilava	62 042	31 011	16 279	14 732	50,0
Slovenská republika	5 379 455	2 748 050	1 428 518	1 319 532	51,1

Prameň: Krajská správa ŠÚ SR v Trenčíne. *SODB 2001* Trenčín : KŠŠÚ SR, 2003.
ŠÚ SR. *SODB 2001* [online]. <<http://www.statistics.sk/struk/scita.htm>>.

Príslušnosť k jednotlivým odvetviam hospodárstva prináša detailnejší pohľad na ekonomické aktivity obyvateľstva. Tabuľka 15 zobrazuje jednotlivé odvetvia podľa odvetvovej klasifikácie ekonomických činností (OKEČ). Ešte detailnejší pohľad by priniesla štruktúra obyvateľstva podľa zamestnania, tej sa však nebudeme venovať. Najviac obyvateľov je zamestnaných v oblasti priemyselnej výroby (29,6 %), nasledovanej verejnou správou a obranou (10,7 %) a odvetvím veľko- a maloobchodu (7,3 %). Výraznú pozíciu má kategória ekonomicky aktívnych bez udaného odvetvia (20 %). Odvetvie poľnohospodárstva, ktoré bolo v minulosti hlavným zdrojom obživy a Ilava si dlho udržiavala charakter poľnohospodárskeho mestečka, zamestnávalo v roku 2001 2,4 % ekonomicky aktívnych obyvateľov. *Miera nezamestnanosti* sa v meste podľa sčítania v roku 2001 pohybovala na úrovni 11,5 %.

Tab. 15: Ekonomicky aktívne obyvateľstvo mesta Ilava podľa pohlavia a odvetvia hospodárstva v roku 2001

Odvetvie hospodárstva	Ekonomicky aktívne osoby			Podiel z EA (v %)
	muži	ženy	spolu	
Poľnohospodárstvo, poľovníctvo a súvisiace služby	47	24	71	2,4
Lesníctvo, ťažba dreva a pridružené služby	12	7	19	0,7
Rybolov, chov rýb	-	-	-	-
Ťažba nerastných surovín	1	1	2	0,1
Priemyselná výroba	446	417	863	29,6
Výroba a rozvod elektriny, plynu a vody	27	14	41	1,4
Stavebníctvo	90	15	105	3,6
Veľkoobchod a maloobchod, oprava motorových vozidiel, motocyklov a spotrebného tovaru	96	116	212	7,3

Hotely a reštaurácie	29	58	87	3,0
Doprava, skladovanie a spoje	72	29	101	3,5
Peňažníctvo a poisťovníctvo	2	18	20	0,7
Nehnutelnosti, prenájom a obchodné služby, výskum a vývoj	69	38	107	3,7
Verejná správa a obrana, povinné sociálne zabezpečenie	173	138	311	10,7
Školstvo	18	115	133	4,6
Zdravotníctvo a sociálna starostlivosť	38	146	184	6,3
Ostatné verejné, sociálne a osobné služby	34	27	61	2,1
Súkromné domácnosti s domácim personálom	-	-	-	-
Exteritoriálne organizácie a združenia	7	7	14	0,5
EA bez udania odvetví	337	247	584	20,0
Spolu	1 498	1 417	2 915	100,0

Prameň: Krajská správa ŠÚ SR v Trenčíne. *SODB 2001* Trenčín : KSSÚ SR, 2003.

4.2 Bývanie

Podľa sčítania obyvateľov, domov a bytov k 26. 5. 2001 tvorilo **bytový fond** mesta 1 841 bytov. 1 709 bytov je trvale obývaných (býva v nich 5 394 osôb), z toho 748 trvale obývaných bytov sa nachádza v rodinných domoch. **Domový fond** na území mesta tvorí spolu 903 domov, z ktorých je 814 trvale obývaných. Trvale obývaný počet domov zahŕňa aj 711 rodinných domov. Jeden trvale obývaný byt má v priemere 52,7 m² obytnej plochy, 3 obytné miestnosti a bývajú v ňom v priemere 3 osoby. Na jednu osobu pripadá v priemere 16,6 m² obytnej plochy. 70 % trvale obývaných bytov má 3 a viac obytných miestností. Najviac trvalo obývaných bytov sa nachádza v bytových domoch z obdobia výstavby 1946 – 1970, 1971 – 1980 a 1981 – 1990. Pri rodinných domoch je situácia podobná, pričom viac ako stovka obývaných bytov pochádza dokonca z obdobia rokov 1920 – 1945. Porevolučné obdobie rokov 1991 – 2001 je zaujímavé žiadnym trvale obývaným bytom v bytových domoch, čiže žiadny dom sa nepostavil, čo len charakterizuje porevolučný pokles, resp. zastavenie bytovej výstavby (príloha F – tabuľka F.1).

Dôvody neobývanosti 125 bytov na území mesta sú rôzne: 18 bytov zmenilo majiteľa, 7 je určených na rekreáciu, 13 je uvoľnených na prestavbu, 4 sú v pozostalostnom alebo súdnom konaní a 10 je nespôsobilých na bývanie. Z hľadiska vybavenosti je 74 % trvale obývaných bytov vybavených ústredným kúrením a 97 % kúpeľňou alebo sprchovacím kútom, 10 % bytov má rekreačnú chatu, 36 % automobil a 10 % počítač (Krajská správa ŠÚ SR, 2003).

Vývoj bytového fondu v tabuľke 16 nezachytáva priamy vývoj bytového fondu po roku 1945. Zobrazuje však éru rozsiahlej investičnej výstavby v 70. a 80. rokoch minulého storočia. Nárast bytového fondu v porevolučnom období po roku 1989 spôsobovala prakticky len výstavba rodinných domov, pretože ako už bolo spomenuté vyššie, nová doba priniesla so sebou pokles bytovej výstavby, v prípade bytových domov dokonca až jej úplné zastavenie. V súčasnom období sa uprednostňuje výstavba bytov vo všetkých formách, t. j. HBV (hromadná bytová výstavba), IBV (individuálna bytová výstavba), rekonštrukcie, nadstavby a prístavby. Nové bytové domy boli skolaudované na Medňanskej ulici, v miestnej časti Klobušice vyrástlo 55 rodinných domov. Mesto má v územnom pláne vyčlenené pozemky a plochy na ďalšiu bytovú výstavbu.

Tab. 16: Vývoj bytového fondu mesta Ilava v rokoch 1970 – 2001

Rok	1970	1975	1980	1982	1985	1986	1987	1988	1991	2001
Stav bytového fondu (počet bytov)	1 389	1 479	1 478	1 509	1 570	1 642	1 648	1 752	1 783	1 841

Prameň: KOBZA, M. et al. Investičná výstavba. In BAGIN, A., BYSTRICKÝ, V. *Ilava*.

Martin : Osveta, 1991. s. 183.

ŠÚ SR. *Štatistická ročenka SR 2000, 2004*. Bratislava : Veda, 2001, 2005.

5 ZÁKLADNÉ ZLOŽKY EKONOMICKEJ BÁZY MESTA

5.1 Poľnohospodárstvo

V roku 1945 si Ilava ešte udržiavala *charakter remeselnícko-poľnohospodárskeho mestečka*. Rozvoj poľnohospodárstva po roku 1948 v Ilave a vo všeobecnosti aj na Slovensku, bol ovplyvnený politickými a hospodárskymi krokmi vedenia štátu. Plán združstevňovania poľnohospodárskej výroby tvorila kolektivizácia poľnohospodárstva, odovzdávanie pôdy, techniky a hospodárskych zvierat družstvám. Zvýšenú zamestnanosť v poľnohospodárstve podporovala aj nepoľnohospodárska výrobná činnosť (pridružená výroba), ktorú realizovali družstvá. Mechanizáciou a intenzifikáciou sa zvyšovali hektárové výnosy.

Myšlienka kolektivizácie našla u niektorých Ilavčanov podporu a návrh na založenie Jednotného roľníckeho družstva (JRD) prišiel v roku 1949. S rozvojom poľnohospodárstva súvisela aj činnosť Roľníckeho skladištného družstva, ktoré od roku 1952 pracovalo pod názvom Výkupný závod. Ten mal na starosti výkup poľnohospodárskych produktov od JRD, štátnych majetkov a súkromných roľníkov podľa zmlúv, s uzatvorením ktorých boli problémy. Pri uzatváraní kontraktov na rok 1952 patril okres Ilava medzi najhoršie v Žilinskom kraji. Nedostatky v organizátorskej práci a kádrovom zložení a nízke pracovné jednotky družstevníkov boli príčinou rozpadu JRD v Ilave v roku 1954. V okrese prevládali malí a strední roľníci, teda súkromný sektor, ktorý mal 13 000 ha poľnohospodárskej pôdy. Štátne majetky v tom čase obhospodarovali len 2 304 ha poľnohospodárskej pôdy. *Kolektivizácia zápasila s ťažkosťami.*

V roku 1958 Ilavčania založili celoobecné družstvo, ktoré sa v 60. rokoch zlúčilo s ďalšími menšími JRD, a tak vytvorili veľké JRD 1. mája so sídlom v Košeci. Štátny majetok (ŠM) v Ilave, ako súčasť ŠM v Bolešove sa v roku 1958 zmenil na šľachtiteľský a semenársky podnik Bystrička pri Martine, šľachtiteľská stanica Ilava, ktorý mal vypestovať nové odrody zodpovedajúce tunajším pôdnym a klimatickým podmienkam. Územnou reorganizáciou sa ŠM vrátil k pôvodnému zameraniu. V roku 1977 JRD prevzalo ŠM aj s objektami sýpky a kravína a rozdelilo sa na 5 dvorov. V rastlinnej výrobe sa orientovalo na pšenicu, jačmeň, zemiaky, v živočíšnej výrobe dominoval chov hovädzieho dobytku a ošípaných.

Rok 1989 priniesol so sebou do poľnohospodárstva *rozpad systému štátnych a družstevných hospodárstiev*. Družstvá sa premenili na podielnické družstvá (pôda a majetok sa rozdelili podielnikom družstva) a pôda sa vrátila pôvodným majiteľom. Rovnaký osud postihol aj JRD v Košeci, ktoré sa pretransformovalo na akciovú spoločnosť. *Poľnohospodárske družstvo Košeca*, ktoré má dvor živočíšnej výroby v Ilave obrába pôdu v katastri mesta, rovnako ako aj *Poľnohospodárske družstvo Dubnica nad Váhom* – farma živočíšnej výroby v Klobušiciach. **Rastlinná výroba** sa orientuje na výrobu olejnin a krmovín, **živočíšna výroba** sa venuje chovu hovädzieho dobytku, ošípaných, oviec a v poslednom období i chovu kôz. **Výmera poľnohospodárskej pôdy** v Ilavskom obvode predstavuje 987 ha, z toho 556 ha orná pôda, záhrady a sady 100 ha, lúky 97 ha a pasienky 234 ha. 237 ha zaberajú zastavané plochy a nádvoría. (Enviconsult, 2006).

5.2 Priemysel

„Priemysel v Ilave nedosiahol dominantné postavenie a neorientoval sa len na niektoré odvetvia priemyslu. Vychádzalo sa z miestnych podmienok a z hľadiska pracovných príležitostí. V podstate išlo buď o menšiu, resp. doplnkovú výrobu miestneho charakteru, či o napojenie sa na niektorý iný závod.“ (Kobza, 1991). Poloha mesta medzi dvoma už zabehnutými centrami špeciálnej výroby v Dubnici nad Váhom a Považskej Bystrici mala vplyv na to, že priemysel nemal rozhodujúci podiel na vývoji mesta. To že sa priemysel v Ilave neorientoval len na niektoré odvetvia priemyslu, sa nakoniec ukázalo ako výhodné; na ilustráciu spomenieme dubnické závody ZŤS a ZVS, ktoré sa nepodarilo v procese transformácie oživiť.

Z výrobných podnikov pôsobiacich v Ilave po roku 1945 spomenieme len niektoré. *Stredoslovenské tehelne Žilina, n. p., závod Ilava*. Založená v roku 1844. Od roku 1964 pracovala ako závod a dosiahla dobrý rozvoj, ktorý zakončilo jej zrušenie v roku 1979. Zamestnávala viac ako 40 ľudí. *Ilavský pivovar* fungoval od roku 1950 v novej prevádzke, nadväzujúcej na znárodnenie závodu. Nový pivovar sa stal súčasťou národného podniku *Stredoslovenské pivovary* (závod Bytča, výrobná Ilava). V polovici 60. rokov dosiahol svoju najvyššiu úroveň, keď začal vyrábať 14° pivo. K jeho prevádzke sa pričlenila aj sódovkáreň, čo znamenalo ďalšie

Enviconsult. *Výrobná hala Indupol* : zámer. 2006.

KOBZA, M. et al. Priemysel. In BAGIN, A., BYSTRICKÝ, V. *Ilava*. 1991

zvýšenie pracovných miest. Ako štátny podnik fungoval pod rôznymi názvami do roku 1992, kedy bol v rámci privatizácie sprivatizovaný. Od roku 1995 výroba piva neustále klesala, až bola v roku 2000 definitívne ukončená. Na jeho tradíciu nadviazal Pivovar Ilava, s. r. o., ktorý však už neobnovil výrobu piva. Drevársky závod na výrobu sudov a dužín, ktorý bol súčasťou národného podniku *Drevoindustria Bratislava* začal prosperovať až pod jej vedením. V roku 1956 zamestnával 135 ľudí. (1945 – 60 zamestnancov). Neskôr sa stal súčasťou *Preglejky Žarnovica* a aj naďalej prosperoval ako pobočný závod. Od roku 1978 niesol závod pomenovanie Bučina. *Severoslovenské kameňolomy a štrkopiesky* zaviedli v roku 1959 do Ilavy výrobu cementových skruží a tvárnic. Ako súčasť podniku *Prefa* Sučany expedoval výrobky do celého Slovenska. Pracovné príležitosti pre ženy priniesla v roku 1971 *prevádzka Závodu 29. augusta* v Partizánskom na výrobu obuvi. Podnik sa stal najväčším závozom v Ilave a v 80. rokoch zamestnával 514 ľudí (v roku 1988 už 740). V tomto období dosahoval najväčší obrat priemyselnej produkcie, rovnako ako aj Považské elektrárne, Stredoslovenské pekáre, Stredoslovenské pivovary, závod Mier a Tesla Orava. Rozvoj mesta a nárast počtu obyvateľov a s tým súvisiaca bytová výstavba, mali za následok zvýšené nároky na výživu obyvateľstva. To podnietilo v roku 1957 výstavbu pekáre (*Stredoslovenské pekáre a mlyny, n. p., Žilina, závod Ilava*), ktorej prevádzka začala v roku 1960 a funguje dodnes. Zamestnávala okolo 264 ľudí.

V súčasnosti je Ilava atraktívnym a lákavým miestom pre príchod zahraničných investícií. V územnom pláne mesta sú zadefinované plochy, na ktorých môže byť lokalizovaná priemyselná výroba. Významnú úlohu v tomto smere zohráva aj výhodná poloha mesta s napojením na diaľnicu a hlavný železničný ťah. Vyššie uvedené fakty potvrdzuje aj etablovanie sa významných zahraničných investorov v Ilave (nemecké koncerny LEONI a Kaufland a belgický Indupol postavili svoje závody na zelenej lúke; švajčiarsky Rieker). Prínos týchto investícií pociťuje celý región.

LEONI Autokabel Slovakia, s. r. o., Trenčín prevádzkuje od roku 2004 v Ilave závod na výrobu káblových zväzkov prevažne pre automobily značky BMW. V súčasnosti je najväčším zamestnávateľom v meste i okolí. Zamestnáva 1 950 pracovníkov. Rozloha areálu je viac ako 75 tis. m², z toho 20 tis. m² tvorí výrobná hala so skladovými priestormi a administratívnu budovu.

Váh Obuv, s. r. o., Ilava patrí pod závod Rieker Obuv, s. r. o., Komárno. Prevádzka v Ilave zamestnáva 539 zamestnancov a zameriava sa na výrobu obuvníckych zvrškov. Svojím pôsobením v meste nadväzuje na tradíciu obuvníckeho priemyslu, keď tu mali svoju prevádzku Závody 29. augusta v Partizánskom.

Logistické centrum Kaufland predstavuje komplex centrálného skladovania pre sieť Kaufland na Slovensku. Objekt logistického centra má rozmery 304 × 120 m. Rozloha areálu je 117 tis. m², z toho 42 tis. m² tvorí plocha skladov. Súčasťou areálu je parkovisko pre 255 vozidiel. Výstavbou komplexu došlo aj k vybudovaniu okružnej križovatky. Celý komplex zamestnáva 254 pracovníkov.

Indupol International Ilava, s. r. o., má po katastrofálnom požiari v decembri 2005, ktorý zničil celú výrobnú halu, záujem opätovne postaviť svoju prevádzku v priestoroch pôvodného závodu. Prevádzka bola súčasťou belgického koncernu Indupol a vyrábala sklolaminátové časti pre nákladné automobily MAN a Mercedes. Od roku 2001 zamestnávala viac ako 35 ľudí. Prevádzka sa rozkladala na ploche 50 tis. m², z toho 5 tis. m² tvorila plocha výrobnej haly.

Ďalších významných zamestnávateľov v meste reprezentujú *drevospracujúce firmy*: Drevoprogres, s. r. o., Stolárstvo Horák, píla Ilavčanka – výroba a predaj stavebného reziva; *potravinárske*: Priemyselná pekáraň, Pivovar Ilava, s. r. o. – výrobca Ilavskej limonády; *strojárске*: Jamp, s. r. o., Prams, s. r. o.; *dopravné*: Slovenská autobusová doprava, Nákladná doprava; *stavebné*: Tomi, Zempra, s. r. o., stavebniny Sestav, s. r. o., Arija; *obchodné*: Servind Slovakia, s. r. o. – dovozca autolakov; Neco, s. r. o. – dovozca záhradnej techniky; Glover – výrobca pracovných ochranných pomôcok; tlačiareň Ekonóm, Dentur – veľkoobchod liekov.

5.3 Doprava

Doprava zohrávala od nepamäti významnú úlohu v živote mesta. Poloha mesta v strede Ilavskej kotliny bola predurčená na to, aby jej územie križovali dôležité dopravné ťahy. Mesto malo a má dôležité postavenie aj pre okolité mestá a obce. Zavedením pravidelných autobusových liniek v povojnovom období sa mesto stalo križovatkou autobusových spojov do Červeného Kameňa, na Zliechov, do Nitrianskej doliny, do Dubnice nad Váhom. V roku 1974 bol odovzdaný do užívania kľúčový dopravný uzol – most cez Váh. Na začiatku 70. rokov sa realizovala

preložka hlavnej cesty Žilina – Bratislava, ktorá patrila k najpoužívanejším cestným komunikáciám, V polovici 70. rokov dostala novú podobu železničná stanica. 2. februára 1988 prešiel stanicou prvý vlak ťahaný elektrickým rušňom. Rozvoju mesta v 2. polovici 90. rokov minulého storočia napomohlo dobudovanie a priame pripojenie na hlavný diaľničný ťah.

Hlavné **cestné dopravné** tepny územia tvoria: diaľnica D1 prechádzajúca extravilánom, z južnej strany napojená privádzačom a cesta I/61, ktorá sa priamo v intraviláne mesta križuje s cestou II/574 spájajúcou okres Prievidza s pravou stranou rieky Váh, kde na ňu nadväzuje cesta II/507, v smere Nemšová – Púchov. Diaľnica D1 a cesta I/61 ako súčasť západo-východného a severo-južného prepojenia Slovenska majú medzinárodný význam. Tieto cesty v území mesta dopĺňa sieť zberných, obslužných a peších komunikácií. Mobilitu obyvateľov zabezpečuje hustá *premávka prímestskej a medzimestskej autobusovej dopravy*. Ilava je štartovou zastávkou viacerých liniek, keďže v meste má svoju prevádzkareň Slovenská autobusová doprava Trenčín, a . s. Hlavné spoje sú Ilava – Trenčín, Ilava – Nová Dubnica, Ilava – Trenčianska Teplá, Ilava – Dolná Poruba, Ilava – Vršatecké Podhradie, Ilava – Pruské – Nemšová, Ilava – Púchov. V meste majú zastávky diaľkových autobusových liniek smerujúcich do Bratislavy, Žiliny, Bardejova, Brna.

Mestom prechádza hlavný **železničný ťah** tvorený dvojkolajnou, elektrifikovanou železničnou traťou č. 120 Bratislava – Púchov – Žilina. Je súčasťou medzinárodného V. koridoru. V osobnej doprave je využívaná vlakmi najvyššej kategórie IC (Intercity), v nákladnej doprave je zaradená do trás AGTC (dohoda o preprave v kombinovanej doprave). V rámci modernizácie železničného koridoru sa súčasná traťová rýchlosť zvýši zo 120 na 160 km/h, vybudujú sa mimoúrovňové križovania, zlepši sa technológia železničnej prevádzky.

Pre **leteckú dopravu** v blízkosti mesta je určené malé športové letisko v Slávnici a letisko v Trenčíne s vojenskou a civilnou prevádzkou. Obe sú bez pravidelného leteckého spojenia. **Lodná doprava** sa zatiaľ v území mesta nenachádza, výhľadovo sa však uvažuje s postupným splavovaním Váhu, resp. Vážskej vodnej cesty.

5.4 Služby

Sféra služieb obyvateľstvu je dôležitou súčasťou života každého mesta. V Ilave boli jednými z takých služieb *remeslo a živnosť, a remeselníci a živnostníci* tu mali

početné zastúpenie. Po roku 1945 sa však museli remeslá a živnosti začleniť do komunálnych podnikov, resp. družstevných podnikov, ktorých vznik bol zložitý a viac-menej nesledovali skutočné potreby obyvateľov. V roku 1950 bol založený Stavebný komunálny podnik. V tom období došlo k najväčšiemu presunu živnostníkov. Viacerým prevádzkam sa nepodarilo splniť plány, čo sa vysvetľovalo chybami v riadení a materiálovými ťažkosťami. Národné výbory sa mali starať o kontrolu a riadenie podnikov miestneho hospodárstva. Keďže ekonomiku mesta nezastupujú len výrobné podniky, ale i sieť obchodu a služieb, tržby miestneho hospodárstva sa začali zvyšovať.

Stále sa zvyšujúci počet obyvateľov bol dôvodom výstavby zariadení uspokojujúcich základné potreby obyvateľov. Tak sa v rámci veľkej investičnej výstavby po roku 1950 postavilo kino, dom služieb, malé predajne, ktoré sa zrušili, boli nahradené novými, sídlo MsNV prešlo zásadnou prestavbou a svoje miesto tu našla knižnica, sobášna sieň, kancelárske priestory. Zmenila sa tvár centra mesta i jeho starých častí. Postavila sa budova pošty, nemocnica, Dom detí, kultúrny dom, hotel, kúpalisko. Dobudovalo sa prepojenie na skupinový vodovod (1951), do mesta sa zaviedol plyn (1961), vybudovala sa kanalizácia (1964).

Aj napriek tomu, že oblasť služieb prechádza v súčasnej dobe intenzívnymi zmenami, môžeme povedať, že mesto Ilava je vybavené širokou škálou *zariadení lokálneho, mestského, okresného významu v oblasti školstva* (2 MŠ, 1 ZŠ, 1 SŠ – Obchodná akadémia, CVČ, ZUŠ, Detský domov v Klobušiciach), *zdravotníctva* (NsP), *kultúry* (Dom kultúry, knižnica, kino), *telovýchovy a športu* (rekreačné zariadenia, telocvične, športové plochy), *sociálnej starostlivosti, ako aj zariadení obchodu a služieb* (banky, poisťovne, 3 cestovné kancelárie, reštaurácie). V meste má sídlo okresný úrad, matričný úrad, Správa katastra, je tu pracovisko Obvodného oddelenia PZ, detašované pracovisko Obvodného úradu ŽP, detašované pracovisko Úradu práce, vecí a rodiny. V poslednom období veľmi populárne etablovanie obchodných reťazcov prinášajúcich nákup pod jednou strechou mesto Ilava obišlo.

Dejiskom kultúrneho života je dom kultúry, v ktorom sa pripravujú mestské noviny – *Ilavský mesačník*. Sídli tu mestská knižnica a Centrum voľného času. Dom kultúry koordinuje prácu súborov a organizácií mesta, zabezpečuje divadelné predstavenia, vystúpenia a koncerty. Viac ako storočnú tradíciu má *Spevácky zmiešaný zbor Ilavan*, vo viac ako osemdesiatročnej tradícii ilavského divadelníctva

pokračujú dva divadelné súbory *Pod vežou* a *Malá Múza*. Od roku 1992 píše svoju históriu folklórny súbor *Strážov*.

Mesto každý rok usporadúva množstvo kultúrnych a spoločenských podujatí. *Bartolomejský jarmok* s viac ako tridsaťročnou tradíciou sa koná každý rok v auguste. Vo vianočnom období pripravuje *Živý Betlehem*. Pre deti pripravuje *Cestu rozprávkovým lesom*. Dom kultúry je dejiskom plesov, výstav, *Ilavskej hudobnej jari*.

TJ Sokol Ilava je najsilnejšou športovou organizáciou mesta. 400 členov sa venuje karate, vodnej a pešej turistike, volejbalu, tenisu, futbalu žien. *Mestský futbalový klub* má asi 120 aktívnych členov. *Mestská liga malého futbalu* zastrešuje asi 200 členov. Športový areál tvoria futbalové ihriská, tenisové kurty, letné kúpalisko, športová hala. Priaznivci atletiky si obľúbili *Ilavský beh*.

5.5 Oddych a rekreácia

Územie mesta a príslahlé okolie spadajú v rámci regionalizácie cestovného ruchu do *Hornopovažského regiónu* s národným významom a nadpriemernými podmienkami osobitne pre zdravotný turizmus. (Lauko, Tolmáči, Dubcová, 2006).

Podhorská a horská krajina v širšom zázemí mesta je využívaná pre turistiku, pobyt v prírode a zimné športy. Mesto je východiskovým bodom do okolitých hôr s turistickými chodníkmi na Vápeč (956 m) a Strážov (1 213 m) v Strážovských vrchoch a Vršatec s hradnou zrúcaninou v Bielych Karpatoch. Rekreačné strediská Vršatec, Zliechov a Homôľka majú rozvinuté predpoklady pre rozvoj rekreácie, cestovného ruchu a turizmu po celý rok. V letných mesiacoch ponúkajú možnosti atraktívnych túr do prírody či už peši alebo na bicykli, s využitím značených peších turistických trás a cyklotrás. V zimných mesiacoch ponúkajú možnosť lyžovania.

Pre rozvoj *prímestskej rekreácie* mesta Ilava sa využíva najmä Iliavská dolina s mestskou časťou Iliavka (rekreačné chatky a domčeky). Rekreácia sa realizuje aj vo víkendových sídlach rekreačného významu (chalupárstvo) vo Vršateckom Podhradí, Krivokláte, Červenom Kameni, Zliechove. V okolí obce sa nachádzajú 4 záhradkárske osady. Ilavský rybník s rybárskou osadou, ktorá je vo výstavbe, sa stáva miestom oddychu pri vode a svoje uplatnenie tu nachádza aj športové rybárstvo.

Mesto má vlastné *Mestské múzeum* s bohatou národopisnou, historickou a prírodovednou zbierkou. V mestskej časti Klobušice sídlilo v klasicistickom kaštieli z roku 1840 *Múzeum obchodu*. V roku 2005 sa však presťahovalo do Podunajských Biskupíc. V meste sa nachádza veľa **kultúrnych a historických pamiatok**. K najznámejším pamätihodnostiam patrí stredoveký *ilavský hrad*, ktorého silueta tvorí dominantu mesta. Od roku 1856 slúži väzenským účelom. *Gotický rímskokatolícky farský kostol so zvonitou*, ktorý dal v rokoch 1470 – 1488 postaviť zemepán Ilavy vojvodca Blažej Maďar. Kostol bol pre zlý technický stav zvalený. Z objektov zrušeného kláštora trinitárov zostal bývalý *kláštorný barokový dvojvežový kostol* s veľkou kryptou. Chránený strom *Trinitárska lipa* má viac ako 300 rokov. Jej priemer je 350 cm. *Budova zájazdneho hostinca a mýta*, ktorú dal postaviť zemepán Ilavy, gróf František Xaver Königsegg má rodový erb na priečelí budovy. Polychromovaná *kamenná socha sv. Jána Nepomuckého* z roku 1754 stojí pred vchodom do farského barokového kostola v západnej časti ilavského parku. Kovová *socha Andreja Hlinku* postavená v roku 1939 je nainštalovaná na malom námestí pred kostolom. *Hrobka Gábora Barossa*, niekdajšieho ministra uhorských železníc, sa nachádza na cintoríne v Klobušiciach. *Pamätná tabuľa na budove Pošty Ilava*, kde kedysi stál židovský dom a veľká synagóga, bola odhalená na pamiatku židovských obetí 28. 6. 1993. *Pamätná tabuľa na rodnom dome profesora ThDr. Antona Bagina*, ilavského rodáka, kňaza a historika bola odhalená 25. 9. 1993. *Pamätná tabuľa na dome Mestského múzea v Ilave Tobiašovi Masníkovi*, ilavskému evanjelickému farárovi, spisovateľovi bola odhalená 28. 6. 1997.

6 GENIUS LOCI

Slovník cudzích slov (Šaling, Šalingová, Maníková, 2003) definuje latinský výraz *genius loci* ako: „1. historicky – ochranný bôžik kraja, miesta; 2. knižne – veľká závislosť osobnosti od rodného kraja, od prostredia.“ Táto charakteristika však nevystihuje podstatu pojmu *genius loci*, tak ako ho chápeme v geografii mesta, kde je jeho slovenským ekvivalentom spojenie *špecifická mesta*. *Genius loci* sa „chápe ako určitá *danosť*, *predpoklady*, resp. typické funkcie, *charakteristické črty mesta*, ktoré sa vyvinuli v jeho historickom vývoji.“ (Ivan, 2002).

Z geografického hľadiska možno za najväčšiu *danosť* a výhodu mesta považovať jeho kotlinovú polohu, ktorá zohrala významnú úlohu už v histórii pri osídľovaní mesta. S ňou súvisí aj sociálno-ekonomický rozmer *genius loci*, vyjadrený skvelou dopravnou polohou, ktorá sa zvýraznila najmä po dobudovaní diaľnice. Mesto tak leží priamo na dôležitom cestnom a železničnom ťahu medzinárodného významu. Ilava je križovatkou ciest severo-južného (Žilina – Bratislava) a východo-západného smeru (oblasť Ponitria – oblasť na druhej strane rieky Váh), (príloha G – mapa G.1).

Významná poloha mesta vytvorila už v minulosti *predpoklady* na rozvoj remeselnej výroby a obchodu. Stredoveké povolenie konať jarmoky položilo pevné základy pre rozvoj cechov v Ilave. Mesto si remeselnícky, resp. remeselnícko-poľnohospodársky charakter udržalo až do roku 1945. Od toho času sa však zmenil. V období industrializácie prešlo najväčším vývojom. V oblasti priemyslu sa neorientovalo len na jedno priemyselné odvetvie, čo sa po roku 1989 ukázalo byť ako výhodné, aj napriek všeobecnej stagnácii a úpadku priemyslu na Slovensku. Porevolučné obdobie bolo charakteristické procesom nevyhnutnej transformácie. Dalo priestor na podnikanie a vznik nových spoločností. V poslednom období sa mesto dostalo do centra pozornosti zahraničných investorov, ktorí na zelenej lúke postavili svoje prevádzky zamestnávajúce ľudí z celého okolia. Prínos týchto investícií pociťuje celý región, pretože Ilava vytvára s okolitými obcami sústavu vzájomne prepojených sídelných uzlov.

ŠALING, S., IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M., MANÍKOVÁ, Z. *Genius loci*. In *Veľký slovník cudzích slov*. 2003.

IVAN, I. *Geografia mesta Liptovský Mikuláš* : Ročníková práca. 2002.

Ďalšou charakteristickou črtou mesta je jeho administratívna funkcia, ktorá má svoj pôvod v histórii. S výnimkou rokov 1960 – 1996 bolo mesto od roku 1856 stále administratívnym centrom regiónu. Aj keď nie vždy bola chápaná ako centrum regiónu a pozornosť sa niekedy viac sústreďovala na susednú, oveľa väčšiu Dubnicu, ktorá v povojnovom období ťažila z veľkých priemyselných podnikov lokalizovaných na jej území, môžeme povedať, že dnešná funkcia okresného mesta je výsledkom jej bohatých historických skúseností spojených s výkonom administratívnych funkcií. Z tohto hľadiska tak Ilava zostáva v ponímaní ľudí mestom, v ktorom možno vybaviť veci na úrade, aj keď niektoré boli kvôli dochádzke obyvateľov presunuté do susednej Dubnice.

Z vyššie uvedených aspektov preto môžeme súčasný charakter mesta zhodnotiť ako službovo-priemyselno-poľnohospodársky. Z hľadiska prognózy ďalšieho vývoja mesta možno očakávať príchod ďalších zahraničných investorov, na ktorých je mesto pripravené a má tak šancu ešte viac posilniť priemyselný charakter mesta. Významnú úlohu v tomto smere bude aj v najbližších rokoch zohrávať výhodná dopravná poloha. Je predpoklad, že mesto bude aj naďalej prirodzeným administratívnym centrom regiónu. Príchod nových investícií je čiastočne podmienený vyššou dochádzkou za prácou, ktorá v rámci migračného pohybu môže čiastočne kompenzovať stagnujúci prírastok obyvateľstva z vlastných zdrojov. Tu je však limitujúcim faktorom bytová výstavba, na ktorú sú vyhradené plochy, otázkou zostáva len jej financovanie. Veľký priestorový rast mesta nemožno očakávať. Investície budú prebiehať len na stávajúcich plochách, i keď je predpoklad, že v oveľa väčšom centre záujmu budú tzv. zelené lúky. Rieka Váh a jej derivačný kanál tvoria prirodzenú bariéru priestorového rastu mesta. Mesto sa preto bude rozvíjať smerom do Porubskej doliny, resp. smerom na miestnu časť Klobušice, čím sa tak úplne stratí kedysi prirodzená hranica tvorená poľnohospodársky obrábanou pôdou. Mesto zatiaľ naplno nevyužíva potenciál cestovného ruchu, i keď predpoklady na jeho rozvoj má, hlavne v súvislosti so svojou polohou, ako východiskového bodu do ďalších oblastí cestovného ruchu, hlavne na Vršatci, Homôľke a Zliechove.

ZÁVER

Mesto Ilava prežilo počas svojej viac ako 670-ročnej histórie všeličo, až sa nakoniec z malého mestečka, ktoré bolo známe po celom okolí remeslami, obchodom a výrobou piva, stalo mesto; síce malé, ale prítlačivé. Z novodobých dejín je najvýznamnejší fakt, že vytvorilo podmienky na prílev zahraničných investícií, z ktorých nemá úžitok len ono samotné, ale profituje z nich celý región. Potvrdila sa tak výhodná geografická poloha, ktorá zosilnela vybudovaním diaľnice.

V tejto práci som sa snažil okrem základnej charakteristiky mesta s využitím najaktuálnejších mapových, či demografických podkladov, prostredníctvom analýzy a hodnotenia viacerých faktorov poukázať na potenciál, ktorý mesto má. Pokúsil som sa zdefinovať špecifické črty mesta, ktoré sú predpokladom jeho ďalšieho pozitívneho rastu v budúcnosti. Priniesol som aktuálnu a vzhľadom na množstvo číselných údajov rozsiahlu charakteristiku obyvateľov mesta. Rovnako som mohol s využitím najnovších mapových podkladov lepšie charakterizovať prírodné pomery mesta a jeho širšieho zázemia. Vývoj mesta som sa snažil analyzovať a charakterizovať po obdobiach: do roku 1945, do roku 1989, po roku 1989, so snahou detailnejšie pochopiť podmienky a súvislosti za akých dochádzalo v danom období k zmenám.

Dúfam, že táto práca bude, tak ako pre mňa aj pre iných, ktorí mesto Ilava poznajú, prípadne je v predmete ich záujmu, obohatením, či zdrojom nových poznatkov.

SUMMARY

The town Ilava has always been the heart of Ilavská kotlina which is almost 30 km long and 4 km wide. The dominant part of the town is former castle of Ilava and the former monastery church of the Trinitar order. There is a belfry in the middle of the town whose special roof was burnt in 1894. Historical part of the town is placed on the southern hill terrace, which lays 255 m above the sea level. However, the railway station and the part of Ilava near the river Váh under terrace is situated only 243,5 m above sea level. Ilava's territory of village reaches 24,3 km². Villages Iliavka and Klobošice have been merged since 1. 4. 1969. Ilava's historical development is very rich. The first written record is kept in the bishops statement from the year 1332. Ilava was given several royal and other privileges between 1339 – 1712. Ilava was the town of tradesmen, businessmen and beermen. There were orders of shoemakers, millmen, bootsmen, furmen, butchers and potters.

Ilava had 5 451 citizens in year 2004. It is led by self government, Lord Major of Ilava and the Deputy of Ilava. Ilava is divided into 6 parts including Iliavka and Klobošice. Ilava is center for district office of Ilava catastral office, district part of police forces, notary, banks, shops. Ilava has hospital with health clinics.

The biggest employers are:, is one of the biggest employers. Another employers: Kaufland logistic center serves on slovak territory. Leoni Autokabel Slovakia produces cables for BMW cars, Indupol International Slovakia is produces plastic supplements for german car factories DAF, Mercedes. Váh Obuv produces shoe uppers. There are several machine industrial companies, transport companies, building companies, process woods companies, foodstuff companies. Motorway, main road and railway track crosses the town.

It is possible to visit Museum of City with large and rich cultural, historical and natural collection. The culture house is the center of cultural life, which coordinates the work of groups and town organisations. One of the oldest dance groups represents mixed singing groups Ilavan. Two theatrical groups Pod vežou and Malá Múza continue in 80 years old theatrical tradition. The folklorical group Strážov consists of group of young dancers. The culture house prepares Ilavas monthly newspaper. Bartolomej market is one of the social and cultural events which is regulary organised every year in August.

TJ Sokol Ilava is the strongest organisation of physical education. Almost 400 members are interested in karate, water and walking tourism, volleyball, tennis. The football team of the city consists of 200 members. The sport area includes: football playgrounds, tennis courts, swimming pool.

Ilava is the exit to the nearest mountains with touristic paths to Vápeč (956 m), Strážov (1 213 m) and Vršatec with ruin of the castle. Winter sports centers are: Homôľka, Zliechov, Vršatec.

The main historical sights of Ilava are: the castle of Ilava, baroque castle with double temple and huge crypt, stone statue of Saint Jan Nepomucký, vacational building built by the earl František Xaver Königsegg, protected tree – Lime of Trinitars (older than 300 years).

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- BIELY, A. et al. Geologická stavba. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. Banská Bystrica : SAŽP, 2004. [cit. 2006-06-09]. Dostupné na internete: <<http://www.enviroportal.sk/atlas/online/index.html>>.
- BOCHNÍČEK, O., LAPIN, M., SOTÁK, Š. Priemerný ročný počet vykurovacích dní, letných a mrazových dní. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. Banská Bystrica : SAŽP, 2004. [cit. 2006-06-09]. Dostupné na internete: <<http://www.enviroportal.sk/atlas/online/index.html>>.
- BYSTRICKÝ, V. Politické zápasy v rokoch 1918 – 1945. In BAGIN, A., BYSTRICKÝ, V. *Ilava*. Martin : Osveta, 1991. s. 159.
- ČURLÍK, J., ŠÁLY, R. Zrinitosť pôdy. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. Banská Bystrica : SAŽP, 2004. [cit. 2006-06-09]. Dostupné na internete: <<http://www.enviroportal.sk/atlas/online/index.html>>.
- ČURLÍK, J., ŠÁLY, R. Pôdy. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. Banská Bystrica : SAŽP, 2004. [cit. 2006-06-09]. Dostupné na internete: <<http://www.enviroportal.sk/atlas/online/index.html>>.
- DUB, O. In LAUKO, V. *Fyzická geografia Slovenskej republiky*. Bratislava : MAPA Slovakia, Škola, s. r. o., 2003. s. 52.
- DZUBÁK, M. Váh. In HAJKO, V. et al. *Encyklopédia Slovenska* : VI. zväzok. Bratislava : Veda – SAV, 1982. s. 228, 229, 251.
- Enviconsult. *Výrobná hala Indupol* : zámer. Žilina : Enviconsult, 2006.
- FAŠKO, P., HANDŽÁK, Š., ŠRÁMKOVÁ, N. Počet dní so snehovou pokrývkou a jej priemerná výška. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. Banská Bystrica : SAŽP, 2004. [cit. 2006-06-09]. Dostupné na internete: <<http://www.enviroportal.sk/atlas/online/index.html>>.
- FENDEK, M. et al. Zdroje geotermálnych a minerálnych vôd. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. Banská Bystrica : SAŽP, 2004. [cit. 2006-06-09]. Dostupné na internete: <<http://www.enviroportal.sk/atlas/online/index.html>>.
- FUTÁK, J. Fytogeografické členenie. Mapa 1:1 000 000. In *Atlas SSR*. Bratislava : SAV – SÚGK, 1980. s. 88.
- HENSEL, K., KRNO, I. Zoogeografické členenie : Limnický biocyklus. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. Banská Bystrica : SAŽP, 2004.

- [cit. 2006-06-09]. Dostupné na internete:
<<http://www.enviroportal.sk/atlas/online/index.html>>.
- HRAŠNA, M., KLUKANOVÁ, A. Inžinierskogeologická rajonizácia. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. Banská Bystrica : SAŽP, 2004.
[cit. 2006-06-09]. Dostupné na internete:
<<http://www.enviroportal.sk/atlas/online/index.html>>.
- IVAN, I. *Geografia mesta Liptovský Mikuláš* : Ročníková práca.
Bratislava : PRIF UK, 2002. s. 19.
- JEDLIČKA, L. KALIVODOVÁ, E. Zoogeografické členenie : Terestrický biocyklus. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. Banská Bystrica : SAŽP, 2004. [cit. 2006-06-09]. Dostupné na internete:
<<http://www.enviroportal.sk/atlas/online/index.html>>.
- KARTOUS, P., VRTEL, L. *Heraldický register Slovenskej republiky*.
Martin : Ministerstvo vnútra SR a Matica slovenská, 2001. s. 97.
- KOBZA, M. et al. Investičná výstavba. In BAGIN, A., BYSTRICKÝ, V. *Ilava*.
Martin : Osveta, 1991. s. 183.
- KOBZA, M. et al. Priemysel. In BAGIN, A., BYSTRICKÝ, V. *Ilava*. 1991, s. 191.
- KOREC, P., GALASOVÁ S. Geografická poloha Bratislavy v nových hospodársko-politických podmienkach. In *Geografický časopis*. Bratislava : Geografický ústav SAV, 1994. roč. 46, č. 1, s. 75 – 86.
- KOREC, P. et al. *Kraje a okresy Slovenska* : Nové administratívne členenie.
Bratislava : Q111, 1997. s. 93.
- Krajská správa ŠÚ SR v Trenčíne. *Demografické ukazovatele o okrese Ilava r. 1991 – 2000*. Trenčín : KSSÚ SR, 2001. s. 10.
- Krajská správa ŠÚ SR v Trenčíne. *SODB 2001* Trenčín : KSSÚ SR, 2003.
- LAPIN, M. et al. Klimatické oblasti. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. Banská Bystrica : SAŽP, 2004. [cit. 2006-06-09]. Dostupné na internete:
<<http://www.enviroportal.sk/atlas/online/index.html>>.
- LAPIN, M., TEKUŠOVÁ, M. Rýchlosť a smer vetra a inverznosť územia. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. Banská Bystrica : SAŽP, 2004.
[cit. 2006-06-09]. Dostupné na internete:
<<http://www.enviroportal.sk/atlas/online/index.html>>.
- LAUKO, V. *Fyzická geografia Slovenskej republiky*. Bratislava : MAPA Slovakia, Škola, s. r. o., 2003. s. 7, 56, 62, 63, 65.

- LAUKO, V., TOLMÁČI, L., DUBCOVÁ, A. *Humánna geografia Slovenskej republiky*. Bratislava : Kartprint, 2006. s. 179.
- LUKNIŠ, M. Reliéf. In LUKNIŠ, M. et al. *Slovensko 2 : Príroda*. Bratislava : Obzor, 1972. s. 155.
- MAGLOCKÝ, Š. Potenciálna prirodzená vegetácia. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. Banská Bystrica : SAŽP, 2004. [cit. 2006-06-09]. Dostupné na internete: <<http://www.enviroportal.sk/atlas/online/index.html>>.
- MALÍK, P., ŠVASTA, J. Hlavné hydrogeologické regióny. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. Banská Bystrica : SAŽP, 2004. [cit. 2006-06-09]. Dostupné na internete: <<http://www.enviroportal.sk/atlas/online/index.html>>.
- MAZÚR, E., ČINČURA, J., KVIKOVIC, J. Geomorfológia. Mapa 1:500 000. In *Atlas SSR*. Bratislava : SAV – SÚGK, 1980. s. 47 – 48.
- MAZÚR, E., LUKNIŠ, M. Geomorfologické jednotky. Mapa 1:500 000. In *Atlas SSR*. Bratislava : SAV – SÚGK, 1980. s. 55 – 56.
- MINĎÁŠ, J., ŠKVARENINA, J. Výskyt hmiel. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. Banská Bystrica : SAŽP, 2004. [cit. 2006-06-09]. Dostupné na internete: <<http://www.enviroportal.sk/atlas/online/index.html>>.
- MsÚ ILAVA. *Mesto Ilava*. Ilava : TPEQ s. r. o. a MsÚ Ilava, 2003. s. 2.
- MsÚ Ilava. *Ilava.sk* [online]. Ilava : MsÚ Ilava., 2004. [cit. 2006-06-14]. Dostupné na internete: <<http://www.ilava.sk>>.
- PLESNÍK, P. Fytogeograficko-vegetačné členenie. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. Banská Bystrica : SAŽP, 2004. [cit. 2006-06-09]. Dostupné na internete: <<http://www.enviroportal.sk/atlas/online/index.html>>.
- RUNKOVIČ, G., ŠTOLLMANN, A. Podnebie. In BAGIN, A., BYSTRICKÝ, V. *Ilava*. Martin : Osveta, 1991. s. 10.
- RUNKOVIČ, G., ŠTOLLMANN, A. Fauna. In BAGIN, A., BYSTRICKÝ, V. *Ilava*. Martin : Osveta, 1991. s. 16, 17, 22.
- SHMÚ 1998 – 2001. In Enviconsult. *Výrobná hala Indupol : zámer*. Žilina : Enviconsult, 2006.
- SLAVÍK, V. *Geografia sídiel*. Bratislava : PRIF UK, 2003.
- Slovenské elektrárne, a. s. *Elektrárne* [online]. Bratislava : Slovenské elektrárne, a. s., 2004. [cit. 2006-06-09]. Dostupné na internete: <<http://www.seas.sk/elektrarne/>>.

- SÜLE, P., SÜLE, P. ml. *Encyklopédia miest a obcí Slovenska*. Bratislava : PS-LINE, 2005. s. 191.
- ŠALING, S., IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M., MANÍKOVÁ, Z. Genius loci. In *Veľký slovník cudzích slov*. Bratislava-Prešov : Samo, 2003.
- ŠIMO, E., ZAŤKO, M. Typy režimu odtoku. In *Atlas krajiny Slovenskej republiky* [online]. Banská Bystrica : SAŽP, 2004. [cit. 2006-06-09]. Dostupné na internete: <<http://www.enviroportal.sk/atlas/online/index.html>>.
- Školský zemepisný atlas sveta*. Harmanec : VKÚ, a. s., 2005. s. 86.
- ŠÚ SR. *Štatistický lexikón obcí Slovenskej republiky 1992* : Výsledky SĽDB 1991. Bratislava : ŠÚ SR, ŠEVT, 1994.
- ŠÚ SR. *Štatistický lexikón obcí Slovenskej republiky 2002* : Výsledky SODB 2001. Bratislava : Perfekt, 2003.
- ŠÚ SR. *Štatistická ročenka SR 2003, 2004*. Bratislava : VEDA – SAV, 2004, 2005.
- ŠÚ SR. *Mestská a obecná štatistika* [online]. Bratislava : ŠÚ SR, 2006. [cit. 2006-06-09]. Dostupné na internete: <<http://www.statistics.sk/>>.
- ŠÚ SR. *SODB 2001* [online]. Bratislava : ŠÚ SR, 2006. [cit. 2006-06-09]. Dostupné na internete: <<http://www.statistics.sk/struk/scita.htm>>.
- ŠÚ SR. *SODB 2001*.
- VKÚ. *Strážovské vrchy – Trenčianske Teplice* : turistická mapa 1:50 000. Harmanec : VKÚ, a. s., 2001.

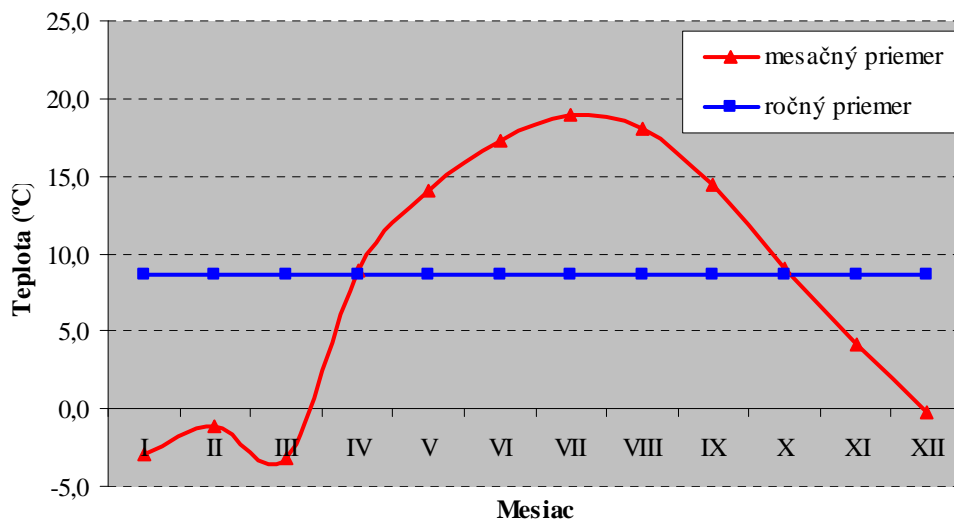
PRÍLOHY

ZOZNAM PRÍLOH

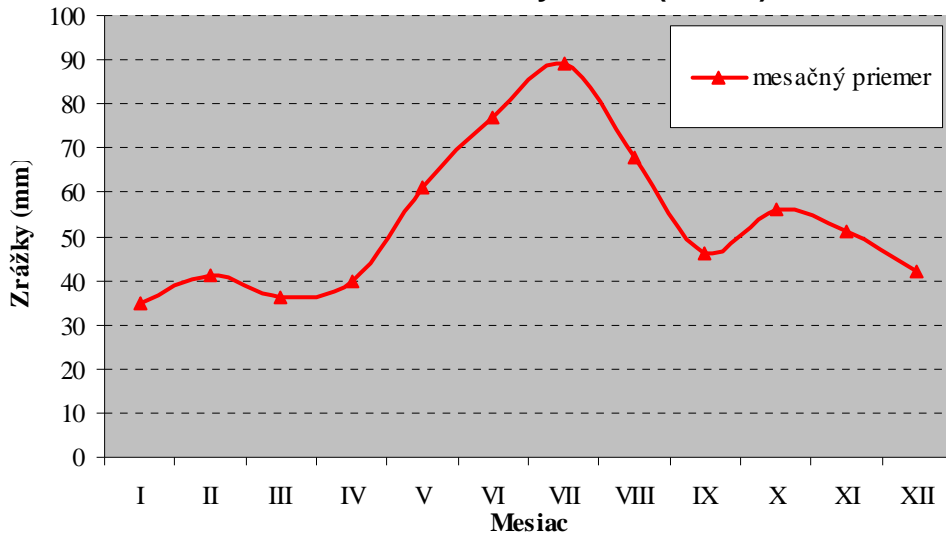
PRÍLOHA A	65
Graf A.1: Priemerné mesačné teploty (Ilava)	65
Graf A.2: Priemerné mesačné zrážky (Ladce)	65
Graf A.3: Smer vetra (Ilavská kotlina)	65
Graf A.4: Sila vetra (Trenčín)	65
PRÍLOHA B	66
Obrázok B.1: Erb mesta	66
Obrázok B.2: Pečať mesta (veľká pečiatka, malá pečiatka, reliéfná pečiatka) ..	66
Obrázok B.3: Mestská pečať Ilavy z roku 1655	66
Obrázok B.4: Vlajka mesta	66
PRÍLOHA C	67
Graf C.1: Vývoj počtu obyvateľov mesta Ilava v rokoch 1869 – 2001	67
Graf C.2: Vývoj počtu obyvateľov mesta Ilava v rokoch 1991 – 2004	67
Graf C.3: Vývoj pohybu obyvateľov mesta Ilava v rokoch 1991 – 2004	67
PRÍLOHA D	68
Graf D.1: Trvale bývajúce obyvateľstvo podľa veku v roku 2001	68
PRÍLOHA E	69
Graf E.1: Veková pyramída mesta Ilava za rok 2001	69
PRÍLOHA F	70
Tabuľka F.1: Trvale obývané byty podľa druhu budovy a podľa obdobia výstavby v meste Ilava	70
PRÍLOHA G	71
Mapa G.1: Genius loci – dopravná poloha mesta	71

PRÍLOHA A

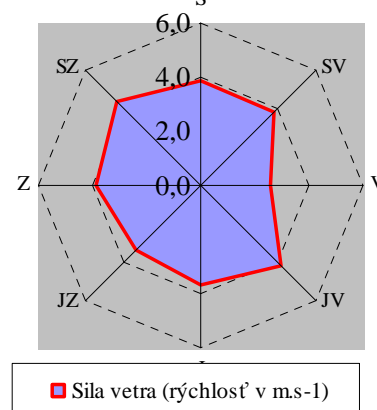
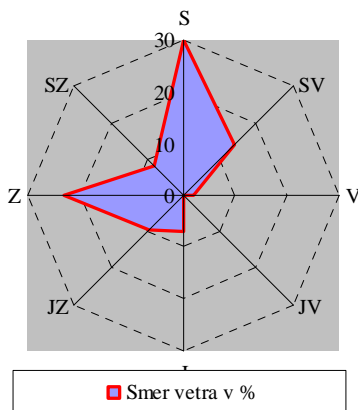
Graf A.1: Priemerné mesačné teploty v °C (Ilava)

Graf A.2: Priemerné mesačné zrážky v mm (Ladce)

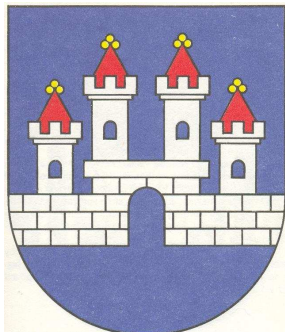

Graf A.3: Smer vetra (Ilavská kotlina) Graf A.4: Sila vetra (Trenčín)

PRÍLOHA B

Obrázok B.1: Erb mesta

Obrázok B.2: Pečať mesta (veľká pečiatka, malá pečiatka, reliéfna pečiatka)

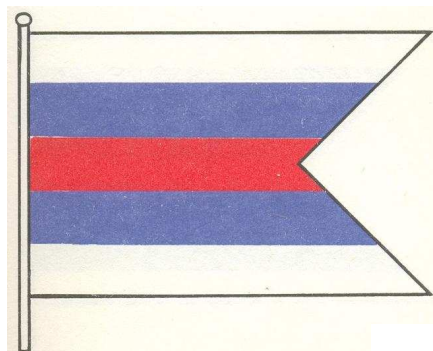
Obrázok B.3: Mestská pečať z roku 1655

IUDEX NICOLAUS HREHUS IURATIS
ASSESSORIBUS.

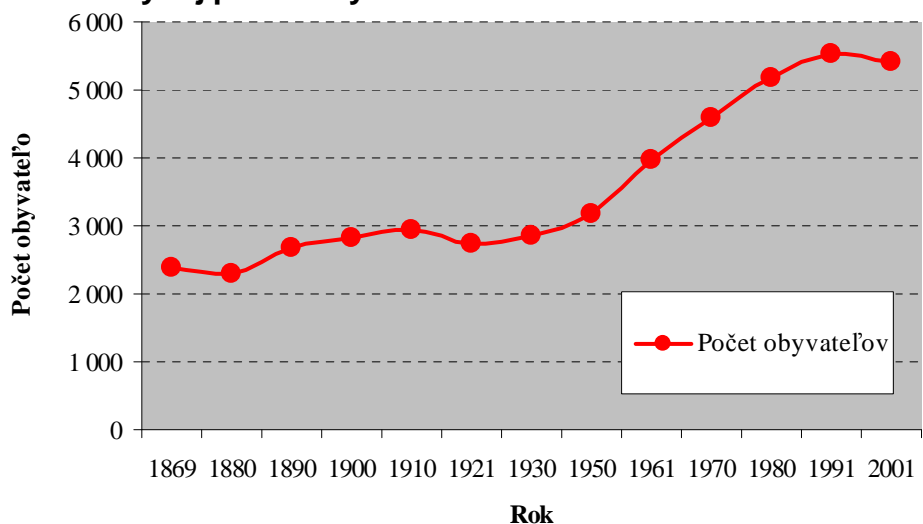
ANNO CHRISTI 1655. DIE 4. JUNI.

Obrázok B.4: Vlajka mesta

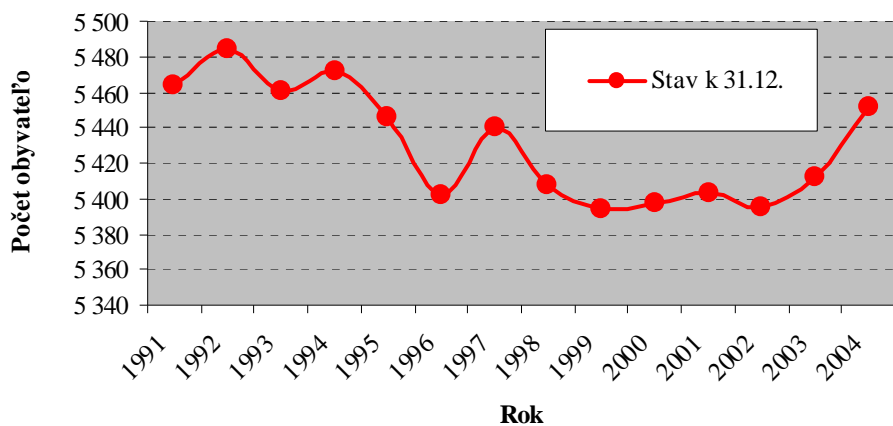

PRÍLOHA C

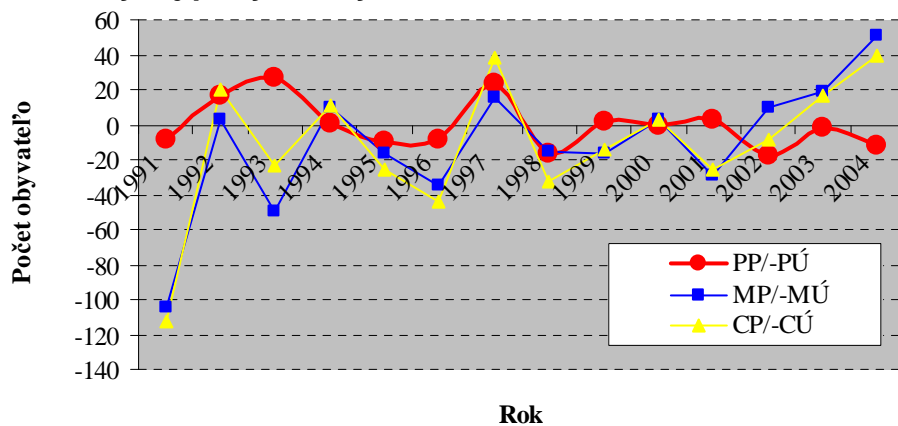
Graf C.1: Vývoj počtu obyvateľov mesta Ilava v rokoch 1869 – 2001

Graf C.2: Vývoj počtu obyvateľov mesta Ilava v rokoch 1991 – 2004

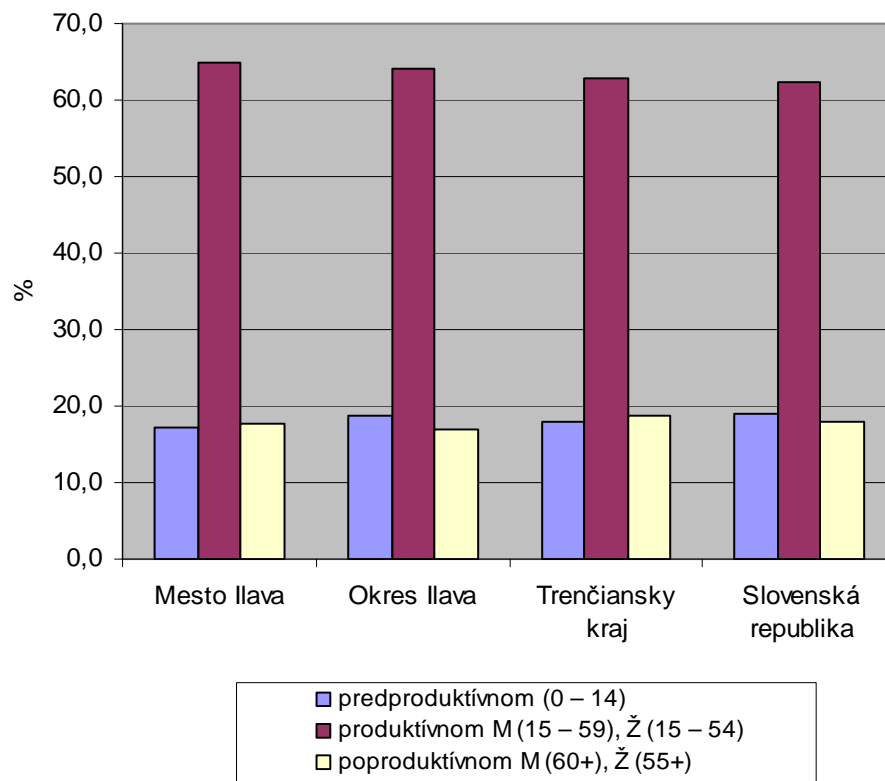

Graf C.3: Vývoj pohybu obyvateľov mesta Ilava v rokoch 1991 – 2004

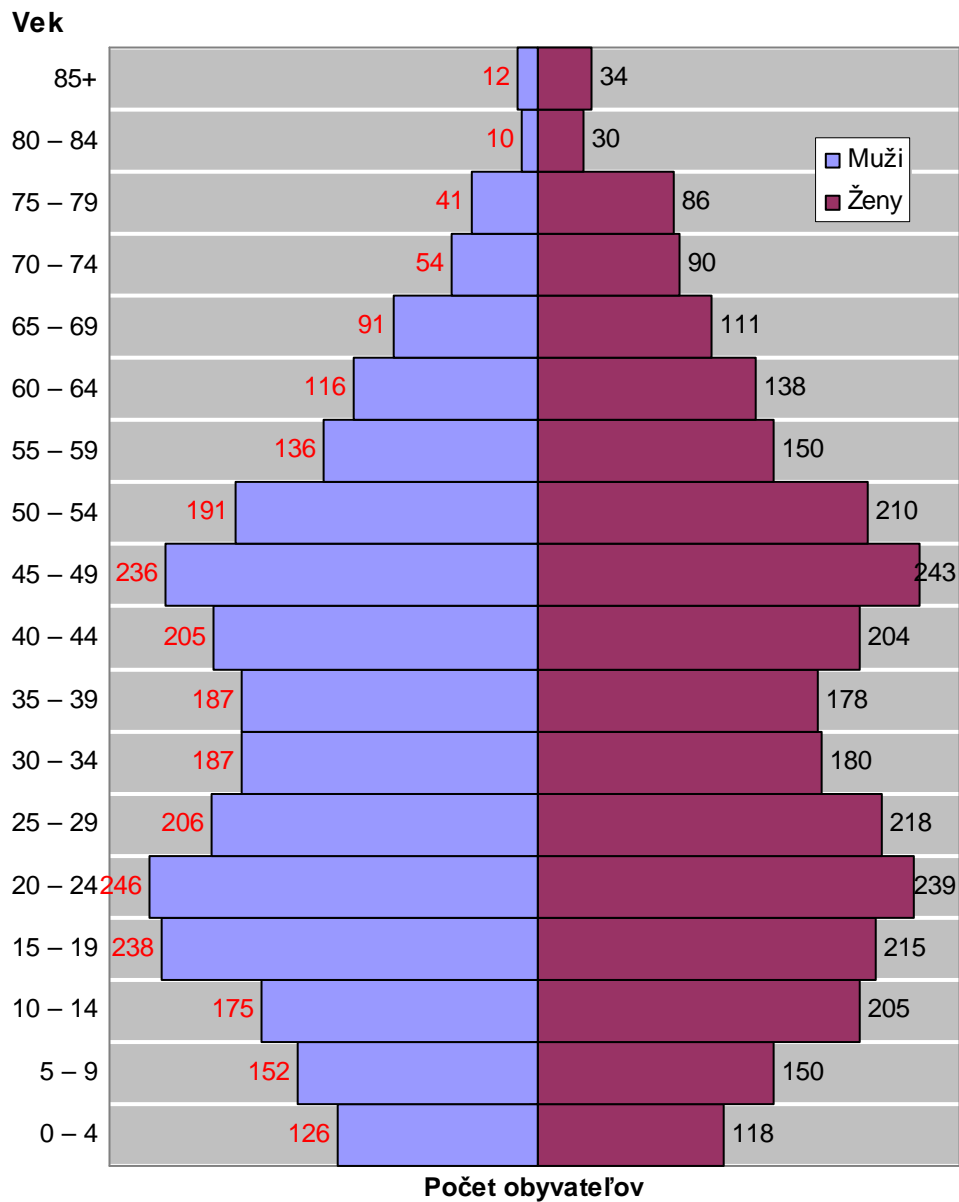
PRÍLOHA D

Graf D.1: Trvale bývajúce obyvateľstvo podľa veku v roku 2001

PRÍLOHA E

Graf E.1: Veková pyramída mesta Ilava za rok 2001

Prameň: ŠÚ SR. SODB 2001.

PRÍLOHA F

Tabuľka F.1: Trvale obývané byty podľa druhu budovy a podľa obdobia výstavby v meste Ilava

Obdobie výstavby	Rodinné domy	Bytové domy	Ostatné budovy	Domový fond spolu
1899 a nezistené	28	10	4	42
1900 - 1919	20	0	0	20
1920 - 1945	110	12	1	123
1946 - 1970	286	366	20	672
1971 - 1980	149	326	2	477
1981 - 1990	95	220	0	315
1991 - 2001	60	0	0	60
<i>spolu</i>	<i>748</i>	<i>934</i>	<i>27</i>	<i>1 709</i>
%	43,8	54,7	1,6	100
Úhrn - z toho 1996 - 2001	37	0	0	37

Prameň: ŠÚ SR. SODB 2001.

PRÍLOHA G

Mapa G.1 – Genius loci – dopravná poloha mesta

Prameň: VKÚ. Strážovské vrchy – Trenčianske Teplice : turistická mapa 1:50 000.
Harmanec : VKÚ, a. s., 2001.